

Kirkelig undervisning

med fokus på minikonfirmand- og konfirmandundervisning

Af Steen Marquard Rasmussen i samarbejde med
Leise Christensen, Povl Götke og Gert Nicolajsen

”Problemet med fakta er, at der findes så mange.”
(Samuel McChord Crothers, 1857-1927)

1. Indledning

Hvem er det, der står for undervisningen i den danske folkekirke? Hvordan undervises der? Hvem modtager undervisning? Hvad undervises der i? Det er nogle af de spørgsmål, som et repræsentativt udvalg af folkekirkepræster er blevet bedt om at svare på, og som denne rapport gør rede for.

1.1. Baggrund og formål

En svindende fortrolighed med den kristne tro har i de senere år intensiveret folkekirkens fokus på dåbsoplæring.

Tidligere var den folkekirkelige formidling koncentreret om konfirmandforberedelse, mens folkeskolen og en række kirkelige organisationers vidt forgrenede arbejde på forskellig vis bidrog til formidling af den kristne tro i forskellige alderstrin. Siden 1975 har folkeskolen ikke haft dåbsoplæring som en del af sit formål. Og de folkekirkelige organisationer har i de seneste generationer tabt terræn.

En række nye tilbud såsom minikonfirmandundervisning, babysalmesang, kor og kristendomskurser har i de seneste år har været nogle af folkekirkens svar på behovet for formidling af den kristne tro.

Det stigende behov for dåbsoplæring rejser naturligt ønsket om en mere målrettet styrkelse af trosformidlingen i folkekirken. Det kræver viden om, hvad der faktisk foregår og klarhed over, hvordan man ønsker dåbsoplæringen varetaget fremover.

Disse to opgaver har biskopperne i 2008 nedsat en arbejdsgruppe til at løse.¹ Og første opgave med at undersøge den faktiske virkelighed har arbejdsgruppen i 2009 bedt følgende firemandsgruppe om at løse:

Seniorkonsulent i Landsforeningen af Menighedsråd, sociolog Steen Marquard Rasmussen

Lektor på Teologisk Pædagogisk Center, teolog, Ph.d. Leise Christensen

Lektor på Teologisk Pædagogisk Center, teolog, Ph.d. Povl Götke

Sognepræst i Vorgod-Fjølstervang, Gert Nicolajsen

Det er firemandsgruppens håb, at denne empiriske analyse dels kan danne baggrund for det videre arbejde i biskoppernes arbejdsgruppe og dels kan inspirere kirkeligt interesserede til videre diskussioner af folkekirkens dåbsoplæring.

1.2. Udvalgte resultater

Analysen af *minikonfirmandundervisningen* viser bl.a. følgende:

- For skoleåret 2008-09 tilbydes der minikonfirmandundervisning i 75% af landets pastorater.
- I 83% af de pastorater i landet, hvor der finder minikonfirmandundervisning sted, er der samarbejde med folkeskolen vedr. uddeling af informationsmateriale om folkekirkens tilbud om minikonfirmandundervisning.
- Præsterne er stærkt involveret i minikonfirmandundervisningen i og med, at de altid deltager i undervisningen i 69% af de pastorater, hvor undervisningen finder sted. Dertil kommer, at de ofte deltager i 12% af tilfældene. I 68% af pastoraterne med

¹ På www.daab.ixtys.dk kan findes yderligere oplysninger om arbejdsgruppen.

minikonfirmandundervisning deltager der ofte eller altid mere end en underviser, hvilket tyder på, at man lægger vægt på at kunne give et varieret pædagogisk og indholdsmæssigt forløb.

- Frafaldet fra undervisningen er ganske lille, idet hele 98% svarer, at ingen eller kun ganske få falder fra. Nærmere bestemt svarer 52% 'Ingen', mens 46% svarer 'ganske få'.

Analysen af konfirmandundervisningen viser bl.a. følgende:

- Der er stort set intet ønske om at flytte konfirmandundervisningen til 6. klasse. Kun 4% af menighedsrådene og 8% af præsterne ønsker det – ifølge den kirkebogførende sognepræsts vurdering.
- Det er fortsat en meget stor del af pastoraterne, nemlig hele 83%, der har konfirmandundervisningen placeret som to ugentlige lektioner i skoletiden. 9% har placeret disse timer uden for skoletiden, mens de resterende 8% har en anden placering.

Analysen af øvrige tilbud viser bl.a. følgende:

- I 58% af landets pastorater har folkekirken tilbud om børnekor.
- Til trods for, at de første tilbud om babysalmesang næppe ligger mere end 5-6 år tilbage i tiden, gives dette tilbud allerede i 41% af landets pastorater.

2. Data og metode

2.1. Undersøgelsens datagrundlag

Princippet har været, at alle kirkebogførende sognepræster, der arbejder i større byer, er udtrukket, mens $\frac{3}{4}$ af præsterne i byområder fra 5.000 til 49.999 indbyggere er udtrukket, og kun halvdelen af præsterne i byområder med under 5.000 indbyggere er udtrukket.

Denne metode er valgt som følge af, at antallet af pastorater – og dermed kirkebogførende sognepræster – er langt større i de lave urbaniseringsgrader end i de større byer. Sikre oplysninger fra de større byer kræver derfor en totaltælling, mens dette ikke er nødvendigt for de mindre byer. Det betyder dog, at de større byer umiddelbart er overrepræsenteret i datasættet. Denne systematiske skævhed ved stikprøven skal derfor kompenseres gennem en vægtning, som samtidig sikrer, at antallet af indkomne svar er det samme før og efter vægtningen. De beregnede vægte fremgår af denne tabel:

Tabel 1: Nøgletal for folkekirkens pastorater

Pastorats-type	Urbaniserings-grad	(a) Antal pastorater i alt	Stikprøvens størrelse	Indkomne svar	Svar-procent	Vægt ¹⁾	(b) Antal svar efter vægtning
Type 1	Byer under 1000 indbyggere	396	198	150	76%	1,2387	186
Type 2	Byer med 1.000-4.999 indbyggere	355	178	126	71%	1,3219	167
Type 3	Byer med 5.000-49.999 indbyggere	265	198	149	75%	0,8345	124
Type 4	Byer med 50.000+ indb. bortset fra hovedstaden	129	129	92	71%	0,6579	60
Type 5	Hovedstadsområdet	121	121	77	64%	0,7373	57
I alt	Total	1266	824	594	72%		594 ²⁾

Note 1: Formålet med at anvende vægte er at sikre, at det procentvise forhold mellem antallet af indkomne spørgeskemaer fra hver af pastoratstyperne efter vægtningen (b) er identisk med det procentvise forhold mellem antallet af pastorater fra hver af pastoratstyperne i Danmark som helhed (a).

Note 2: Som det ses, er vægtene udformet således, at summen af 'Antal svar efter vægtning' er lig med 'Indkomne svar' før vægtning. Dette er en nødvendig forudsætning for, at en række statistiske beregninger kan gennemføres korrekt, jf. Karl-Heinz Sauerwein und Thomas Hönekopp, 1992: SPSS/PC+ 4.4. Eine anwendungsorientierte Einführung zur professionellen Datenanalyse, Addison – Wesley, s. 105.

2.2. Metode

Da spørgeskemaet til denne undersøgelse indeholder godt 180 spørgsmål, er der naturligvis et hav af analysemuligheder. Disse er struktureret ud fra spørgeskemaets hovedtemaer, som er:

- A. Minikonfirmander
- B. Konfirmandundervisning
- C. Kirkelig virksomhed for frivillige kor
- D. Selvstændige kirkelige tilbud for børn
- E. Kirkelige tilbud for voksne²

Inden for hvert tema, der omhandler aktiviteter i perioden august 2008 til juli 2009, vil følgende metoder være gennemgående:

1) *Frekvenstabeller: Svarfordelingen for hovedtemaets enkelte spørgsmål*

Tabellen giver overblik over, hvordan der for landet som helhed er svaret på de enkelte af temaets spørgsmål.

2) *Sammenligning af forskellige grupper af pastorater*

Da vilkårene for det folkekirkelige arbejde varierer betydeligt fra det ene område af landet til det andet, er det vigtigt at belyse den variation, der ligger bag det generelle billede, som landstallene udtrykker.

Dette sker ved at inddele vores materiale i undergrupper, hvorefter det undersøges, om grupperne har svaret forskelligt på vore spørgsmål. Hvis det er tilfældet, bliver opgaven at beskrive disse grupper nærmere.

Den følgende tabel viser, hvilke oplysninger vi bl.a. kan opdele materialet i, når vi ser nærmere på minikonfirmandundervisningen:

Tabel 2: Baggrundoplysninger om pastoraterne i forbindelse med minikonfirmandundervisning

Baggrundsvariabel	Svarmuligheder
1. Urbaniseringsgrad	<ul style="list-style-type: none">▪ Byer med under 1.000 indbyggere▪ Byer med 1.000-4.999 indbyggere▪ Byer med 5.000-49.999 indbyggere▪ Byer med 50.000+ indbyggere bortset fra hovedstad▪ Hovedstaden
2. Stift	Landets 10 stifter
3. Antal år med minikonfirmandundervisning	<ul style="list-style-type: none">▪ 0-5 år▪ 6-10 år▪ 11-15 år▪ 16+ år
4. På hvilket klassetrin foregår undervisningen?	<ul style="list-style-type: none">▪ 3. klasse▪ 4. klasse
5. Kønsfordelingen på holdet(ene)	<ul style="list-style-type: none">▪ Flest piger▪ Flest drenge▪ Ca. lige mange
6. Antal lektioner af 45 minutters varighed pr. hold i løbet af skoleåret	<ul style="list-style-type: none">▪ 8-10 lektioner▪ 11-15 lektioner▪ 16-22 lektioner▪ Færre▪ Flere
7. Er der mere end én underviser til stede?	<ul style="list-style-type: none">▪ Aldrig▪ Af og til▪ Ofte▪ Altid

² Spørgeskemaet indeholdt også spørgsmål om kirkelige tilbud for unge, men på grund af tekniske problemer kunne svarene på disse ikke anvendes.

Når de forskellige grupper sammenlignes, bliver spørgsmålet, hvornår er en forskel mellem grupperne er så markant, at den er værd at hæfte sig ved? Det afklares ved at foretage en række statistiske tests, der kan afgøre, om de fundne forskelle bør anses for signifikante eller tilfældige og dermed ligegyldige. Derfor indeholder rapporten en række bemærkninger og symboler, der tydeliggør testene og deres resultater, og derfor vil vi her til indledning kort antyde, hvad sådanne tests i hovedsagen drejer sig om:

At en forskel mellem forskellige grupper af pastorater (f.eks. beliggende på landet eller byerne) er statistisk signifikant vil sige, at forskellen mellem disse grupper er så stor, at det er *usandsynligt*, at den er opstået *tilfældigt*. Kun forskelle, der *ikke* med rimelighed kan tilskrives tilfældigheder, er værd at hæfte sig ved.

Testresultatet markeres med et symbol, hvor (+) og (*) kaldes svag signifikant, mens (**) og (***) udtrykker en stærk signifikant forskel.³ Symbolet (-) forekommer også og betyder, at den pågældende forskel bør tilskrives tilfældigheder og derfor ikke er værd at hæfte sig ved. En nærmere redegørelse for signifikanstests findes i S. Kreiner, 1999, s. 239-270.⁴

³ For overskuelighedens skyld har vi her alene talt om *forskelle* mellem forskellige grupper af pastorater. Det er dog fuldstændig parallelt hermed at tale om *sammenhænge* mellem forskellige variabler. Eksempelvis kan det tænkes, at der ser ud til at være en sammenhæng mellem antallet af minikonfirmandhold og de pædagogiske redskaber, der anvendes. I den forbindelse må man helt parallelt teste, om en sådan sammenhæng er statistisk signifikant eller ej.

⁴ Det bør også nævnes, at det nogle gange vil forekomme, at de grupper som sammenlignes er ret små. I de tilfælde vil vi så vidt muligt foretage de meget præcise udgaver af testene, som går under betegnelsen eksakt test. Situationer, hvor de er påkrævet og mulige, er beskrevet i Mehta og Patel, 1995, kapitel 2. Hvert af de viste testsymboler kan derfor optræde i to udgaver, eksempelvis [*] og (*): Kantet parentes signalerer eksakt eller tilnærmet eksakt test, mens buet parentes udtrykker, at det er den almindelige asymptotiske udgave – der i realiteten svarer til et tabelopslag – der er anvendt.

For statistisk interesserede kan det endvidere oplyses, at symbolerne henviser til sandsynligheden (p) for at begå den fejl at hævde en forskel eller sammenhæng, som reelt ikke er til stede. Denne form for fejl kaldes alfa-fejl og bliver nærmere beskrevet i Bortz, 1999, s. 112. Sandsynligheden for at begå sådanne fejl kan normalt aldrig blive 0, men bør være lille. Symbolerne har følgende betydning:

Symbol	Sandsynlighed for at begå alfa-fejl
-	$p > 0,10$
+	$p \leq 0,10$
*	$p \leq 0,05$
**	$p \leq 0,01$
***	$p \leq 0,001$

Som det ses, sættes signifikansniveauet ikke til det sædvanlige 0,05 men til 0,10. Begrundelsen herfor er – med en henvisning til Bortz, 1999, s. 122: "Innovativ forskning inden for et relativt nyt område, hvor konsekvenserne af en fejlagtig accept af H_1 (dvs. at hævde en forskel eller sammenhæng, SMR) er ret ubetydelige, ville med et alfa-niveau på 1% kun give få chancer for at tilføre videnskaben nye impulser. I sådanne undersøgelser er det derfor acceptabelt at anvende et alfa-niveau på 10%." Vi hæver altså signifikansniveauet til 0,10 for at kunne finde flere signifikante forskelle eller sammenhænge.

3. Undervisning af minikonfirmander

3.1. Undervisningens udbredelse

For skoleåret 2008-09 tilbydes der minikonfirmandundervisning i $\frac{3}{4}$ af landets pastorater. Inden vi analyserer disse tilbud nærmere, vil vi kort belyse baggrundene for, at der ikke finder minikonfirmandundervisning sted i de resterende 25% af pastoraterne. Som den næste tabel viser, er disse 25% dog ikke jævnt fordelt på stifter og urbaniseringsgrader:

Tabel 3: Tilbud om minikonfirmandundervisning opgjort efter stift, urbaniseringsgrad og antal præstestillinger

		Tilbydes der minikonfirmandundervisning i dit pastorat?		Total 100% = N
		Ja	Nej	
Stift (***)	København	51%	49%	40
	Helsingør	66%	34%	56
	Roskilde	63%	37%	79
	Lolland-Falster	49%	51%	17
	Fyen	66%	34%	57
	Aalborg	87%	13%	78
	Viborg	95%	5%	82
	Århus	87%	13%	62
	Ribe	69%	31%	65
	Haderslev	86%	14%	59
Urbaniseringsgrad (pastoratsbaseret) (**)	Byer under 1.000 indbyggere	71%	29%	186
	Byer med 1.000-4.999 indbyggere	81%	19%	167
	Byer med 5.000-49.999 indbyggere	80%	20%	124
	Byer med 50.000+ indb. bortset fra hovedstaden	82%	18%	61
	Hovedstadsområdet	60%	40%	57
Antal præstestillinger i pastoratet (-)	0,3-1,0	77%	23%	342
	1,1-2,0	72%	28%	163
	2,1-3,0	74%	26%	69
	4+	92%	8%	19

Vi ser først, at antallet af præstestillinger ikke har nogen signifikant betydning for, at der er tilbudt minikonfirmandundervisning eller ej. For de to andre forklarende variabler er 'Ja-andele' på over 80% markeret med fed. Vi ser, at det er de tre mellemste urbaniseringsgrader, hvor minikonfirmandundervisning er mest udbredt. Ud fra tabellens oplysninger kan stifterne inddeles i tre grupper:

1. Stifterne Viborg, Aalborg, Århus og Haderslev, hvor minikonfirmandundervisningen finder sted i 86%-95% af pastoraterne.
2. Helsingør, Roskilde, Fyen og Ribe stifter, hvor minikonfirmandundervisningen finder sted i ca. 2/3 af pastoraterne.
3. København og Lolland-Falster, hvor minikonfirmandundervisning er mindst udbredt.

Ser vi nærmere på, hvor længe man har haft minikonfirmandundervisning, er der også signifikante forskelle mellem stifterne:

Tabel 4: Antal år, hvor minikonfirmandundervisningen er blevet tilbudt

Stift (***)	Hvor mange år har minikonfirmandundervisning været tilbudt i dit pastorat?				
	Tilbydes ikke i 2008-09	0-5 år	6-10 år	11-15 år	16-flere år
København	49%	7%	20%	18%	5%
Helsingør	34%	23%	24%	15%	4%
Roskilde	37%	30%	22%	6%	5%
Lolland-Falster	51%	36%	0%	7%	5%
Fyen	34%	16%	20%	16%	14%
Aalborg	13%	10%	24%	38%	15%
Viborg	5%	14%	37%	35%	10%
Århus	13%	7%	24%	29%	27%
Ribe	31%	23%	27%	13%	5%
Haderslev	14%	17%	24%	30%	15%
Total	24%	18%	25%	22%	11%

Note: Der er en vis usikkerhed forbundet med opgørelsen som følge af, at kun de pastorater, som havde minikonfirmandundervisning i skoleåret 2008-09 fik mulighed for at svare på, hvor mange år den har været tilbudt. Det vil således kunne forekomme, at et pastorat, som normalt tilbyder denne undervisning, men som undtagelsesvis ikke gjorde det i 2008-09, er røget ud af opgørelsen.

Af nederste række ser vi, at 33% af alle pastorater har haft minikonfirmandundervisning i mere end 10 år. Når vi sammenligner de enkelte stifter, finder vi bemærkelsesværdige forskelle. Vi ser således, at det især er Århus, Aalborg og Viborg stifter, der har været tidligt ude med at tilbyde minikonfirmandundervisning, mens Lolland-Falster, Roskilde og Ribe stifter er kendetegnet ved at have haft en betydelig vækst på dette område inden for de allerseneste år. Ud fra de foreliggende oplysninger er det ikke muligt at belyse, om stiftets biskop har nogen afgørende indflydelse som inspirator for iværksættelsen af minikonfirmandundervisningen.

Spørgeskemaet gav mulighed for at markere fem på forhånd anførte grunde samt muligheden for at anføre andre grunde:

Tabel 5: Grunde til, at der ikke holdes minikonfirmandundervisning

	Nej	Ja	Total
Manglende børn	82%	18% N=145	
Manglende økonomi	91%	9% N=145	
Menighedsrådet ønsker det ikke	96%	4% N=145	
Præst(er) ønsker det ikke	95%	5% N=145	
Vi har valgt en kristendomsformidling på skolens præmisser (skole-kirke-samarbejde)	67%	33% N=145	
Andet	44%	56% N=145	

Da man kan svare 'ja' til alle relevante grunde, er det værd at nævne, at 20% af de 145 pastorater uden minikonfirmandundervisning har anført mere end én grund.

Som det ses af tabellen, spiller menighedsrådets eller præsternes manglende ønske om et tilbud til denne aldersgruppe en ret begrænset rolle, da samlet set 9% har anført en af disse. Det svarer til 13 pastorater, hvoraf ét har anført dem begge. Det betyder, at i 12 pastorater – svarende til 8% af dem, der ikke har minikonfirmandundervisning, og svarende til 2% af hele stikprøven og dermed 2% af samtlige landets pastorater – er der uenighed mellem præst og menighedsrådet om spørgsmålet.

Ser vi bort fra den åbne og brogede svarmulighed 'Andet', er det tydeligvis manglen på børn og valget af skole-kirke-samarbejde, der er de mest udbredte begrundelser for ikke at have minikonfirmandundervisning.

Derfor vil vi fokusere på disse to grunde og se, hvor udbredte de er, når de opgøres efter urbaniseringsgrad og stift. Urbaniseringsgraden viser sig at have betydning på den måde, at det især er landområderne og hovedstadsområdet, der mangler børn. Variationen på stifter ses af den følgende tabel:

Tabel 6: Begrundelser for ikke at have minikonfirmandundervisning opgjort efter stift

	Manglende børn [*]		Vi har valgt en kristendomsformidling på skolens præmisser (skole-kirke-samarbejde) [**]	
	Nej	Ja	Nej	Ja
Stift København	60%	40%	85%	15%
Helsingør	100%	0%	48%	52%
Roskilde	91%	9%	77%	23%
Lolland-Falster	85%	15%	55%	45%
Fyen	87%	13%	44%	56%
Aalborg	62%	38%	100%	0%
Viborg	35%	65%	100%	0%
Århus	83%	17%	83%	17%
Ribe	91%	9%	45%	55%
Haderslev	77%	23%	77%	23%

Note: Ja-procenter over 35 er markeret med fed.

3.2. Rammebetingelser for undervisningen

I 91% af de pastorater, hvor man har minikonfirmandundervisning, oplyser man, at hovedparten af minikonfirmanderne går i en skole, der ligger i pastoratet [lidt mere om det].

På spørgsmålet om, hvorvidt der er samarbejde med folkeskolen vedr. uddeling af informationsmateriale om minikonfirmandundervisningen viser det sig, at såvel stift som urbaniseringsgrad har signifikant betydning:

Tabel 7: Er der samarbejde med folkeskolen vedr. uddeling af informationsmateriale om folkekirkens tilbud om minikonfirmandundervisning?

		Er der samarbejde?	
		Ja	Nej
Stift (**)	København	49%	51%
	Helsingør	74%	26%
	Roskilde	86%	14%
	Lolland-Falster	100%	0%
	Fyen	88%	12%
	Aalborg	88%	12%
	Viborg	85%	15%
	Århus	81%	19%
	Ribe	89%	11%
	Haderslev	76%	24%
Urbaniseringsgrad (*)	Byer under 1.000 indbyggere	83%	17%
	Byer med 1.000-4.999 indbyggere	86%	14%
	Byer med 5.000-49.999 indbyggere	82%	18%
	Byer med 50.000+ indb. bortset fra hovedstaden	87%	13%
	Hovedstadsområdet	63%	37%
Total		83%	17%

Vi ser, at der er et sådant samarbejde i 83% af de pastorater, hvor der finder minikonfirmandundervisning sted. Samlet set viser tabellen, at det især er i Storkøbenhavn, at samarbejdet har de sværeste vilkår. Dog har Haderslev stift også en Nej-andel på over 20%.

Undervisningen foregår i altovervejende grad i 3. klasse (88%), mens de resterende 12% nævner 4. klasse.

Antallet af hold varierer fra 1 til 9, dog således at der i altovervejende grad er tale om 1-2 hold (85%).

77% anfører, at 80% eller flere kommer fra deres eget pastorat.

Tabel 8: Hvor stor en procentdel af eleverne på klassetrinet i pastoratet deltog?

	Procentdel, der deltog			Medlemsprocent for de 10-14 årige	
	0%-40%	41%-80%	81%-100%		
Stift (***)	København	83%	17%	0%	56%
	Helsingør	80%	15%	5%	73%
	Roskilde	46%	31%	23%	83%
	Lolland-Falster	36%	64%	0%	86%
	Fyen	32%	20%	48%	84%
	Aalborg	8%	49%	43%	89%
	Viborg	10%	35%	55%	90%
	Århus	18%	37%	45%	83%
	Ribe	11%	38%	51%	90%
	Haderslev	17%	48%	35%	86%
Urbaniseringsgrad (***)	Byer under 1.000 indbyggere	10%	29%	60%	
	Byer med 1.000-4.999 indbyggere	18%	42%	40%	
	Byer med 5.000-49.999 indbyggere	31%	45%	24%	
	Byer med 50.000+ indb. bortset fra hovedstaden	41%	36%	23%	
	Hovedstadsområdet	93%	7%	0%	
Total	27%	36%	37%	81%	

Med hensyn til urbaniseringsgrad ser vi en helt entydig sammenhæng i retning af, at med stigende urbaniseringsgrad falder andelen af en årgang, der deltager i minikonfirmandundervisningen: I de mindste byer er det kun 10% af pastoraterne, hvor højst 40% af eleverne på klassetrinet deltager, mens denne andel er stødt stigende frem til hovedstadsområdet, hvor hele 93% af pastoraterne oplyser, at højst 40% deltager.

At der deltager forholdsvis færre elever fra det pågældende klassetrin, hænger naturligvis bl.a. sammen med, at den procentdel af eleverne, der er medlem af folkekirken, er lavere i storbyerne. Denne oplysning er vist på stiftsniveau, hvor vi eksempelvis ser, at medlemsprocenten for de 10-14 årige i Københavns stift er nede på 56, hvilket er med til at forklare, at hele 83% af pastoraterne i dette stift højst har 40% af en elevårgang med i minikonfirmandundervisningen.

Som den næste tabel viser, foregår undervisningen på mange forskellige slags steder:

Tabel 9: Hvor finder undervisningen sted?

	Aldrig	Af og til	Ofte	Altid
I præstegården	55%	10%	14%	21%
I sognegården	38%	4%	17%	42%
I kirken	1%	26%	28%	45%
I haven	50%	42%	6%	3%
På boldbanen	90%	9%	1%	0%
I skolen	94%	3%	1%	2%
I forsamlingshuset	98%	1%	0%	1%
I missionshuset	99%	0%	0%	1%
Andet:	66%	27%	3%	4%

3.3. Minikonfirmandundervisningens indhold

Tabel 10: Emner for minikonfirmandundervisningen

Indholdselementer	Aldrig	Af og til	Ofte	Altid	Total
Fortrolighed med anden sangtradition end DDS	21%	40%	26%	14%	100% N=449
Salmer	1%	15%	21%	63%	100% N=449
Gudstjenesten	3%	41%	30%	27%	100% N=449
Bibelfortællinger	0%	4%	21%	75%	100% N=449
Kirkehistorie	35%	55%	6%	4%	100% N=449
Fadervor	1%	6%	7%	86%	100% N=449
Fortrolighed med bønsliv	5%	40%	23%	32%	100% N=449
Trosbekendelse	29%	35%	12%	24%	100% N=449
Katekismus	58%	31%	7%	4%	100% N=449
Andet	48%	21%	15%	16%	100% N=251

3.4. Undervisere

Tabel 11: Undervisere af minikonfirmander

	Aldrig	Af og til	Ofte	Altid
Præst som underviser	1%	17%	13%	69%
Sognemedhjælper	73%	2%	3%	22%
Minikonfirmandlærer	60%	5%	9%	26%
Organist	39%	42%	4%	14%
Frivillig(e)	62%	23%	5%	11%
Andre underviser	73%	16%	2%	9%

Det er værd at hæfte sig ved, at præsterne i hele 82% af al minikonfirmandundervisning i hele landet optræder som underviser ofte eller altid. Sammenholdt med, at denne undervisning finder sted i 75% af landets pastorater, kan man derfor sige, at indførelsen af minikonfirmandundervisning har betydet en betydelig mængde nyt arbejde for præstestanden.

I den næste tabel ser vi nærmere på sognemedhjælpernes og minikonfirmandlærernes kompetencer:

Tabel 12: sognemedhjælpernes eller minikonfirmandlærernes kvalifikationer

Hvilke kvalifikationer har sognemedhjælperen/ minikonfirmandlæreren?	Procent	Har sognemedhjælperen uformelle kompetencer (kirkefaglighed opnået via f.eks. ledererfaring fra spejderarbejdet, missionsforeninger, børneklubber etc.)		
		Ja	Nej	Total
Ingen formel uddannelse efter folkeskolen	6%	83%	17%	100%
Faglært (f.eks. tømrer, kok, kontorassistent)	8%	82%	18%	100%
Mellemlang pædagogisk orienteret uddannelse (f.eks. pædagog, lærer, diakon)	60%	67%	33%	100%
Mellemlang uddannelse (f.eks. sygeplejerske, socialrådgiver, ingeniør)	6%	72%	28%	100%
Længerevarende uddannelse	20%	64%	36%	100%
Total	100%	69%	31%	100%

Ved læsning af tabellen skal man gøre sig klart, at den har to afdelinger: Kolonnen 'Procent' oplyser, hvor mange procent af sognemedhjælperne eller minikonfirmandlærere, der har de uddannelser, der fremgår af kolonnen til venstre. Vi ser da, at 86% har en lang eller mellemlang uddannelse, herunder at 60% har en pædagogisk orienteret uddannelse. Summen af disse giver 100%, jf. række-totalen nederst i den kolonne. Herefter følger en tabel-del, hvor procenterne er beregnet rækkevis. Vi ser da eksempelvis, at 83% af de 6% uden formel uddannelse efter folkeskolen, har erhvervet sådanne uformelle kompetencer.

Tabel 13: Antal undervisere og antal lektioner i undervisningen

Hvor mange lektioner af 45 minutters varighed blev tilbudt pr hold i skoleåret 08/09?	8-10 lektioner	21%
	11-15 lektioner	28%
	16-22 lektioner	37%
	Færre	1%
	Flere	13%
Er der mere end en underviser til stede under undervisningen?	Aldrig	15%
	Af og til	17%
	Ofte	22%
	Altid	46%
I hvilken grad inddrages børnenes egne voksne (forældre, stedforældre, bedsteforældre, store søskende)?	Slet ikke	28%
	Lidt	69%
	Meget	3%

Øverste del af tabellen viser, at ca. halvdelen af landets minikonfirmandundervisning består af forløb på under 16 lektioner á 45 minutters varighed. Af den midterste del ser vi, at det har høj prioritet at have mere end én underviser tilstede under undervisningen; det er ofte eller altid tilfældet i 68% af pastoraterne. Det er derimod sjældent, at man inddrager børnenes egne voksne, jf. tabellens nederste del.

Tabel 14: Den gennemsnitlige holdstørrelse pr. stift og efter hyppigheden af flere undervisere

Stift (*)		Antal deltagere pr. hold		
		Minimum	Gennemsnit	Maximum
Stift (*)	Århus	2	19	35
	Roskilde	5	18	40
	Viborg	1	17	39
	Helsingør	2	17	37
	Haderslev	10	16	30
	Aalborg	2	16	33
	Ribe	6	16	40
	Fyen	4	15	26
	Lolland-Falster	10	13	18
	København	4	13	34
Er der mere end en underviser til stede under undervisningen? (***)	Aldrig	2	14	26
	Af og til	2	15	34
	Ofte	1	15	39
	Altid	2	18	40
Total		1	16	40

Af tabellens nederste række ser vi, at den gennemsnitlige størrelse for alle landets hold er 16 personer med et spænd fra 1 til 40. Endvidere ses, at holdstørrelsen varierer signifikant fra stift til stift, og da den er sorteret faldende efter gennemsnitsværdierne, ser vi umiddelbart, at gennemsnitsholdet er størst i Århus og mindst i København. Som man kan forvente, er der også en tendens til, at hyppigheden af flere undervisere stiger med stigende holdstørrelse. Det er dog påfaldende, at selvom antallet af elever er signifikant højere der, hvor man altid har mere end en underviser til stede sammenlignet med, hvor dette aldrig er tilfældet, så er holdstørrelsen gennemsnitligt set ikke markant højere. Man ser også, at der findes tilfælde med meget små holdstørrelser, hvor der altid er mere end en underviser. Disse tilfælde kan dreje sig om specialundervisning af elever, der har brug for særlig støtte.

3.5. Pædagogiske redskaber

Tabel 15: Hvilke pædagogiske redskaber anvendes?

Pædagogiske redskaber	Aldrig	Af og til	Ofte	Altid
Samtale	0%	5%	38%	57%
Genfortælling af bibelhistorier	1%	7%	39%	53%
Sang og musik	2%	11%	26%	61%
Kreativ udfoldelse – klip, maleri, videooptagelser, foto, collager etc.	4%	23%	46%	27%
Leg	5%	29%	45%	21%
Drama/krybbespil	14%	56%	20%	10%
Rollespil	27%	49%	20%	5%
Håndværk – brug af træ/metal/værktøj etc.	40%	37%	17%	6%
Quiz'er	28%	52%	17%	3%
Andet	81%	10%	4%	4%
Sport/boldspil	60%	33%	6%	2%
Færden i naturen	47%	45%	6%	2%
Kristuskrans	78%	15%	4%	3%
Foredrag	76%	19%	3%	2%
PC-baseret	89%	9%	2%	1%
Pilgrimsvandring	92%	8%	0%	1%

Note: Oplysningerne er sorteret faldende efter summen af svarmulighederne 'Ofte' og 'Altid'.

De øverste fem pædagogiske redskaber bliver ofte eller altid anvendt i mere end 50% af pastoraterne; herefter følger fire, hvor den tilsvarende procentdel er 20-30, mens de resterende syv redskaber anvendes ofte eller altid i mindre end 9% af pastoraterne.

3.6. Typer af minikonfirmandundervisning

Efter at have vist landstallene for undervisningens indhold, undervisere og de pædagogiske redskaber vil vi søge at indkredse forskellige typiske måder at foretage minikonfirmandundervisningen på ved at kombinere de tre nævnte facetter ved undervisningen.

Det første vanskelighed ved dette forehavende er, at vi (når der ses bort fra variableerne 'Andet', der ikke har noget præcist indhold og derfor ikke kan indgå i analysen) har 29 enkeltspørgsmål til rådighed for typedannelsen.⁵ Med så mange enkeltoplysninger vil den videre analyse meget let kunne blive særdeles uoverskuelig. Opgaven er derfor i første omgang at forsøge at samle nogle af de mange oplysninger til et mindre antal hovedgrupper.

Efter at have gennemført en faktoranalyse som inspiration til at samle nogle af de mange enkeltspørgsmål til få hovedgrupper, må vi dog konkludere, at det kun på et enkelt punkt er muligt og meningsfyldt at samle flere forskellige oplysninger til en enkelt mere grundlæggende

⁵ For undervisningens indhold: 9, for undervisere: 5 og for de pædagogiske redskaber: 15.

variabel. Denne omhandler de kreative pædagogiske metoder, og en konsistensanalyse viser, at følgende syv pædagogiske redskaber har en sådan grad af samvariation,⁶ at de matematisk set kan samles til et enkelt indeks: Rollespil, drama/krybbespil, leg, quiz'er, håndværk (brug af træ/metal/værktøj etc.), kreativ udfoldelse (klip, maleri, videooptagelser, foto, collager etc.) og sang og musik. Det er dog naturligvis ikke nok, at de matematisk set passer sammen; kravet er også, at de indholdsmæssigt er så tæt forbundne, at de med rimelighed kan siges at handle om 'det samme'. Dette er dog også tilfældet, da de passende kan samles under betegnelsen 'kreative metoder'.

Tilbage har vi herefter otte pædagogiske metoder, hvoraf vi udvælger genfortælling af bibelhistorie, sport/boldspil, Kristuskransen og samtale med den begrundelse, at de både er rimeligt udbredte og udtrykker så forskellige metoder, at de sammen med indekset 'kreative metoder' kan være repræsentative for de pædagogiske metoder som helhed.⁷

Fra de to andre facetter ved undervisningen, nemlig underviserne og undervisningens indhold, udvælger vi ligeledes fem variabler, da det sikrer, at alle tre facetter kommer til at veje lige tungt i analyserne i og med, at de alle er repræsenteret med fem variabler.

Resultatet af ovenstående er, at vi herefter foretager en klyngeanalyse, som bygger på følgende 15 variabler fordelt på de tre facetter ved minikonfirmandundervisningen:

1. Hvem underviser?
 - a. Præst
 - b. Minikonfirmandlærer
 - c. Organist
 - d. Frivillige
 - e. Sognemedhjælper
2. Hvad undervises der i?
 - a. Gudstjenesten
 - b. Fortrolighed med bønsliv
 - c. Trosbekendelsen
 - d. Fortrolighed med anden sangtradition end Den Danske Salmebog (DDS)
 - e. Salmer
3. Hvilke pædagogiske redskaber anvendes?
 - a. Kreative metoder
 - b. Genfortælling af bibelhistorie
 - c. Sport/boldspil
 - d. Kristuskransen
 - e. Samtale

Formålet med klyngeanalysen er at opdele pastoraterne i hovedgrupper, hvorom det gælder at *pastoraterne inden for hver gruppe er så ens som muligt, samtidig med at forskellen mellem grupperne er så forskellig som mulig.*⁸

⁶ Dette testes med en reliabilitets- eller konsistensanalysen. Teststørrelsen er Cronbachs Alfa, som resulterer i 0,64. Denne er ikke helt oppe på det niveau på 0,70, som Felix Bauer generelt anbefaler som nedre grænse for det acceptable, jf. Bauer, 1984, s. 256. Den er dog så tæt på, at vi accepterer den og derfor konstruerer et additivt indeks på baggrund af de syv spørgsmål, der bliver nævnt nedenfor. Princippet er her, at hvert pastorat bliver registreret på indekset med dets gennemsnitsvar på de syv spørgsmål.

⁷ Da 'kreative metoder' samler oplysningerne om syv pædagogiske metoder, anvender vi altså 11 af de 15 pædagogiske elementer.

⁸ Som afstandsmål for analysen er valgt euklidisk distance. Dette afstandsmål bliver også anvendt i den efterfølgende MDS-analyse, og dets princip er kort beskrevet i bilaget på side 46. Det er i den forbindelse en afgørende pointe, at alle 12 variabler er målt på nøjagtig den samme skala, nemlig den som indeholder svarmulighederne Aldrig, Af og til, Ofte og Altid. For tilfælde, hvor denne betingelse ikke er opfyldt, se note 27.

Analysen resulterer i 15 klynger, hvoraf de 12 er meget små og derfor slås sammen til en gruppe:

Tabel 16: Udbredelsen af 15 klynger

		Antal	%
Hovedtyper af minikonfirmand-undervisning	1 [Præst og/eller sognemedhjælper]	183	41%
	2 [Præst og minikonfirmandlærer]	130	29%
	3 [Præst og organist m.f.]	49	11%
	Samling af klynge 4-15	87	19%
	Total	449	100%

Note: Navngivningen er baseret på de resultater, der først følger af Tabel 17 og afsnit 3.6.1 til afsnit 3.6.3.

Den videre analyse koncentrerer sig alene om klynge 1-3. Som den næste tabel viser, scorer de tre klynger signifikant forskelligt⁹ på 8 af de 15 variabler:

Tabel 17: Svarfordelingen på de 15 variabler for de tre klynger

		Hovedtyper af minikonfirmandundervisning		
		1 [Præst og/eller sognemedhjælper]	2 [Præst og minikonfirmandlærer]	3 [Præst og organist m.f.]
<u>Undervisere:</u>	Aldrig	1%	2%	0%
Præst som underviser [***]	Af og til	22%	21%	3%
	Ofte	10%	23%	4%
	Altid	67%	55%	93%
	Total	100%	100%	100%
Sognemedhjælper [***]	Aldrig	57%	90%	84%
	Af og til	3%	2%	1%
	Ofte	5%	1%	0%
	Altid	35%	7%	15%
	Total	100%	100%	100%
Minikonfirmandlærer [***]	Aldrig	91%	0%	95%
	Af og til	6%	0%	5%
	Ofte	2%	25%	0%
	Altid	0%	75%	0%
	Total	100%	100%	100%
Organist [***]	Aldrig	51%	42%	0%
	Af og til	45%	55%	3%
	Ofte	2%	3%	12%
	Altid	1%	0%	86%
	Total	100%	100%	100%
Frivillig(e) [***]	Aldrig	76%	64%	56%
	Af og til	22%	25%	28%
	Ofte	1%	4%	3%
	Altid	0%	7%	13%
	Total	100%	100%	100%

⁹ Der er foretaget en (tilnærmet) eksakt Kruskal-Wallis-test af hver af de 15 items.

		Hovedtyper af minikonfirmandundervisning		
		1 [Præst og/eller sognemedhjælper]	2 [Præst og minikonfirmandlærer]	3 [Præst og organist m.f.]
<i>Undervisningens indhold:</i>	Aldrig	1%	0%	0%
Salmer [*]	Af og til	16%	18%	7%
	Ofte	25%	26%	21%
	Altid	57%	56%	72%
	Total	100%	100%	100%
Gudstjenesten [+]	Aldrig	1%	1%	7%
	Af og til	38%	49%	50%
	Ofte	37%	27%	25%
	Altid	24%	23%	18%
	Total	100%	100%	100%
Fortrolighed med bønsliv [-]	Aldrig	6%	2%	5%
	Af og til	40%	41%	43%
	Ofte	23%	28%	28%
	Altid	31%	28%	24%
	Total	100%	100%	100%
Trosbekendelse [-]	Aldrig	28%	29%	37%
	Af og til	34%	46%	29%
	Ofte	12%	9%	10%
	Altid	27%	16%	25%
	Total	100%	100%	100%
Fortrolighed med anden sangtradition end DDS [-]	Aldrig	28%	15%	14%
	Af og til	38%	44%	37%
	Ofte	22%	29%	34%
	Altid	12%	12%	15%
	Total	100%	100%	100%
<i>Pædagogiske metoder:</i>	Aldrig	3%	0%	3%
Kreative metoder [-]	Af og til	55%	49%	54%
	Ofte	41%	51%	43%
	Altid	1%	0%	0%
Genfortælling af bibelhistorier [*]	Aldrig	1%	0%	0%
	Af og til	7%	6%	11%
	Ofte	44%	44%	20%
	Altid	48%	50%	69%
	Total	100%	100%	100%
Samtale [-]	Aldrig	1%	0%	0%
	Af og til	5%	5%	6%
	Ofte	43%	39%	41%
	Altid	51%	56%	54%
	Total	100%	100%	100%
Sport/boldspil [-]	Aldrig	61%	60%	75%
	Af og til	35%	34%	25%
	Ofte	5%	6%	0%
	Altid	0%	0%	0%
	Total	100%	100%	100%
Kristuskrans [-]	Aldrig	82%	81%	87%
	Af og til	17%	15%	13%
	Ofte	1%	3%	0%
	Altid	0%	1%	0%
	Total	100%	100%	100%

Kruskal-Wallis-test, som er anvendt til at afgøre, om de tre klynger er signifikant forskellige, tester populært sagt, om klyngernes "gennemsnitsscore" på de enkelte spørgsmål er forskellige,¹⁰ og når klyngerne sammenlignes på denne måde, viser det sig, at den helt afgørende forskel mellem dem handler om, hvem der underviser.

Målt på denne måde kan vi derfor foreløbig konkludere, at det punkt, hvor minikonfirmandundervisningen især varierer fra pastorat til pastorat er med hensyn til hvem, der underviser. På den baggrund kan vi formodentlig også sige, at nøglen til at forstå forskellene på minikonfirmandundervisningen i de tre klynger er, hvem der underviser. Derfor har vi lagt netop dette til grund for min navngivning af klyngerne.

I den forbindelse viser der sig også en anden vigtig forskel, nemlig med hensyn til hvor ofte der er mere end en underviser tilstede samtidig:

Tabel 18: Hvor ofte er der mere end en underviser til stede?

		Hovedtyper af minikonfirmandundervisning			Total
		1 [Præst og/eller sognemedhjælper]	2 [Præst og minikonfirmandlærer]	3 [Præst og organist m.f.]	
Er der mere end en underviser til stede under undervisningen? (***)	Aldrig	23%	8%	4%	15%
	Af og til	29%	11%	9%	20%
	Ofte	15%	30%	26%	22%
	Altid	33%	51%	61%	44%
	Total	100%	100%	100%	100%

Hvis vi herefter vender tilbage til Tabel 17, må vi også konstatere, at for syv af de ti spørgsmål, der handler om undervisningens indhold eller pædagogiske metode er der – vurderet ud fra Kruskal-Wallis test – ikke nogen påviselig forskel mellem klyngerne. Det er dog velkendt, at gennemsnittet – eller her medianen – ikke er en endegyldig sammenfatning af, hvorledes man har svaret. Det skyldes dels, at der kan være en betydelig spredning omkring disse værdier og dels, at strukturen i, hvorledes de enkelte pastorater har svaret på f.eks. de syv spørgsmål, kan være meget forskellig, selvom gennemsnittet eller medianen ender med at blive stort set den samme. Denne mulighed fremgår tydeligt at det anførte eksempel i Tabel 45 på side 47.

Det er samtidig begrundelsen for, at vi formodentlig kan finde kan finde yderligere strukturforskelle mellem de tre klynger ved at gennemføre en såkaldt multidimensional skalering (MDS)¹¹ af besvarelserne inden for hver af de tre klynger.¹² Resultatet fremgår af de

¹⁰ Det "populære" i denne beskrivelse ligger i, at det er umiddelbart forståeligt, hvad det f.eks. vil sige, at den gennemsnitlige højde på eleverne i to skoleklasser er forskellig. Desværre er denne "populære" gengivelse af, hvad Kruskal og Wallis test går ud på, strengt taget forkert. Denne test bygger på, at alle svarene (for hver af de 15 spørgsmål) rangordnes, og at man derefter tester, om en af klyngerne generelt ligger anderledes på rangordenslisten end (mindst en af) de andre. Metoden er således tro mod, at hver af de 15 spørgsmål ikke er målt på intervallskalaer, men på de viste rangordensskalaer, der jo blot har fire trin, og hvor afstanden mellem hvert trin ikke kan beskrives nærmere end som afstanden mellem de forskellige begreber, som hvert trin er defineret ved. Pointen ved at bruge Kruskal-Wallis-test er dels, at den er baseret på rangordensskalaer og dels, at den findes i den eksakte udgave, som der er brug for som følge af, at vore klynger kun består af ret få respondenter. Testens principper er nærmere beskrevet i Herbert Büning und Götz Trenkler, 1994, s. 184-187.

¹¹ Metoden er meget sjældent brugt inden for skandinavisk forskning. Den er dog f.eks. brugt til analyse af salmevers i Steen Marquard Rasmussen, 2001. Metodens principper er kort skitseret i bilaget på side 46. Heraf fremgår det som nævnt bl.a., at selvom gennemsnitsvurderingen måtte være ens, så kan den struktur i svarene, som MDS afdækker, være ganske forskellig. MDS kan med andre ord udtrykke forskelle, som ikke bliver opfanget af almindelige gennemsnitsbetragtninger.

tre følgende figurer,¹³ og lad det være sagt med det samme: Tolkning af MDS-kortene er noget af det mest langhårede, man kan opdrive inden for statistiske analyser, for selvom de er baseret på en stram matematik, fører analyserne, som vi snart skal se, til kort, hvis betydning ikke giver sig selv:

Det skyldes for det *første*, at afstanden mellem punkterne er bestemt af, hvor ens (eller forskelligt) respondenterne har svaret på de 15 variabler, når disse sammenlignes to og to.

Hvis vores datasæt f.eks. kun bestod af to pastorater, som hver havde givet den *samme* vurdering af to variabler, ville de tilsvarende to punkter ligge oven i hinanden. Vanskeligheden består her i, at det 'ens svar' godt kan variere fra pastorat til pastorat – det kunne derfor tænkes, at det ene pastorat havde svaret "3" og "3" (= ofte og ofte), mens det andet havde svaret "1" og "1" (= aldrig og aldrig).¹⁴ Begge tilfælde giver en afstand mellem de to svar på nul, mens den faktiske situation i de to pastorater er ganske forskellig. Oplysningerne om den faktiske svarfordeling i hver klynge fra Tabel 17 kan derfor – ligesom andre oplysninger – være en hjælp under tolkningen.

For det *andet* giver det ikke sig selv, hvad akserne handler om eller sagt endnu skarpere: Det er slet ikke på forhånd givet, at de overhovedet handler om noget meningsfyldt. Det vil naturligvis være en stor hjælp, hvis akserne kan navngivet til noget meningsfyldt, men det forudsætter, at punkterne er placeret således, at der danner sig meningsfulde zoner på kortet.

For det *tredje* kan man også forestille sig et andet dimensionssystem i figuren end den vandrette og lodrette akse. Hermed menes, at uanset om en tolkning ud fra de to akser er mulig eller ej, vil der også være mulighed for en såkaldt radex-tolkning,¹⁵ hvor man vælger sig et centrum for figuren, og derefter tillægger punkterne betydning ud fra dels deres afstand til dette centrum og dels den indfaldsvinkel, de har til dette centrum. Dette bliver forhåbentlig mere klart, når vi nu skal se nærmere på de konkrete figurer, som analysen har skabt:

3.6.1. Klynge 1: Præsten og/eller sognemedhjælperen underviser

Da underviserne er en vigtig nøgle til at forstå strukturen i minikonfirmandundervisningen, skal vi først se, hvorledes underviserne er fordelt i klynge 1, som udgør 41% af pastoraterne med minikonfirmandundervisning. Og da det fremgår af Tabel 17, at minikonfirmandlærer og frivillige kun i 1%-2% ofte eller altid er tilstede, ser vi her bort fra disse, hvorefter de følgende undervisere er kombineret på denne måde:

Tabel 19: Undervisere i klynge 1

			Præst		
			Aldrig/af og til	Ofte/Altid	
Sognemedhjælper	Aldrig/af og til	Organist	Aldrig/af og til	2%	57%
			Ofte/Altid	0%	1%
	Ofte/Altid	Organist	Aldrig/af og til	19%	18%
			Ofte/Altid	2%	0%

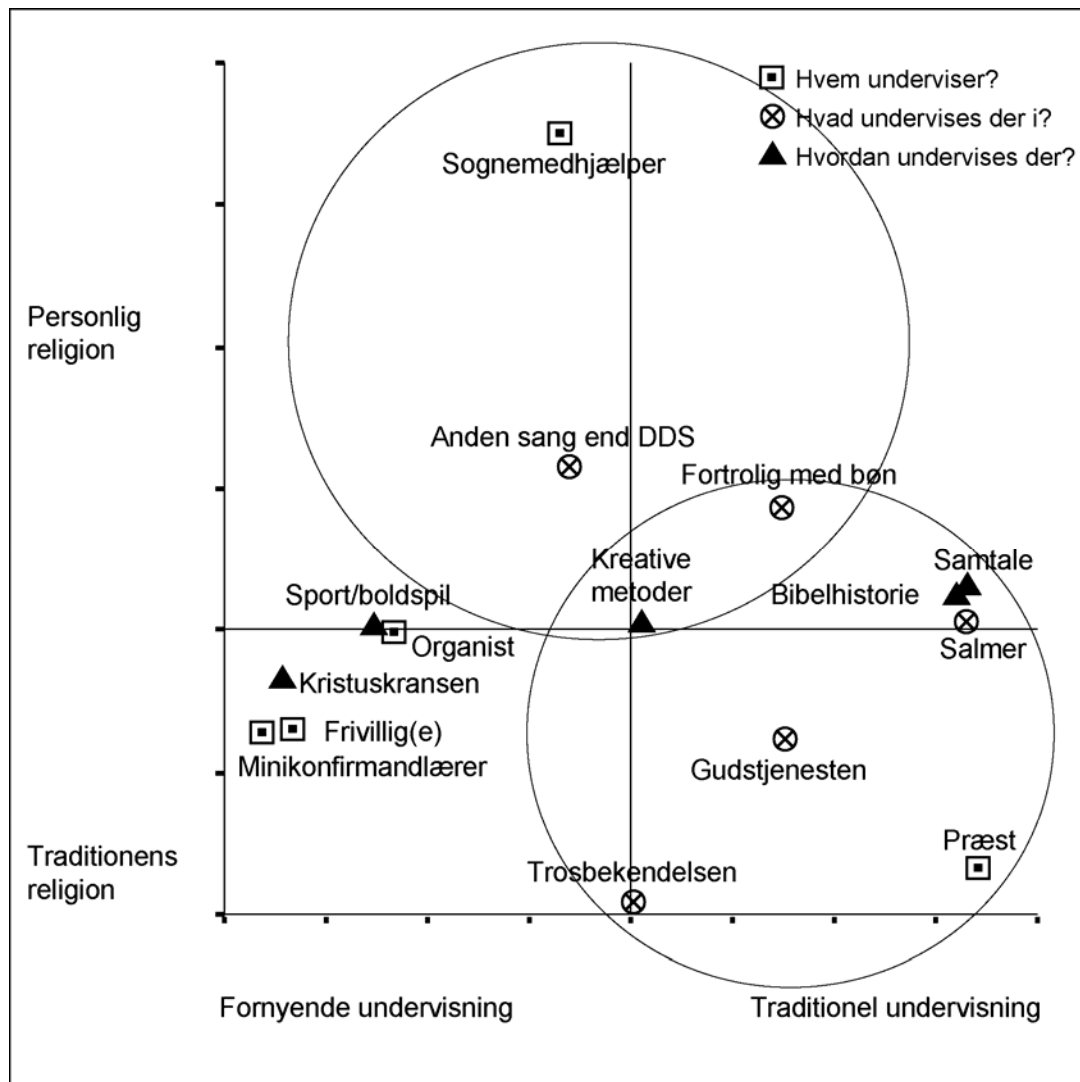
¹² Fremgangsmåden – først klyngeanalyse og derefter MDS – er naturligvis valgt, fordi vi søger at finde forskellige typiske strukturer i minikonfirmandundervisningen. Men også af rent metodiske grunde er denne fremgangsmåde god, da MDS især er brugbar i de tilfælde, hvor den viser strukturen i en ret homogen gruppe, og klyngeanalysens formål er netop at skabe sådanne. Denne kombinerede metode anbefales da også af både Backhaus m.f., 2003, s. 634 og W. Kühn, 1976, s.104.

¹³ Det er desværre endnu ikke lykkedes for matematikerne at udvikle en metode, der gør det muligt at teste, om de tre figurer er signifikant forskellige fra hinanden, jf. W. Kühn, 1976, s. 93. Derfor er det afgørende, om de via tolkning kan tillægges et forskelligt betydningsindhold.

¹⁴ Jf. Backhaus m.f., 2003, s. 640 og 655.

¹⁵ Jf. Borg und Staufenbiel, 2007, s. 172 f. Forudsætningen for, at denne tolkning er gyldig er, at MDS-kortet er baseret på det euklidiske afstandsmål, og ikke et af de andre muligt, men det er jo også tilfældet i vores analyse, jf. note 8.

Vi ser tre hyppigt forekommende tilfælde: I 57% af klyngens minikonfirmandundervisning er præsten stort set den eneste underviser, da denne ofte eller altid er til stede, mens både sognemedhjælper og organist aldrig eller af og til er der. I 19% af pastoraterne er det omvendt sognemedhjælperen, der stort set er den eneste underviser, mens det i 18% af tilfældene er både præst og sognemedhjælper, som ofte eller altid er tilstede. På den baggrund vil vi nu se nærmere på resultatet af MDS-analysen:

Figur 1: Minikonfirmandundervisningens MDS-struktur for klynge 1

Note: MDS-modellens stress-værdi ved 2 dimensioner er 0,073. Den udtrykker forholdet mellem de beregnede afstande mellem variablerne og de afstande, der er afbildet i den todimensionale figur. En værdi på under 0,10 er rimelig god, jf. Ingwer Borg, 1981, s. 102. På side 111 peger Borg dog også på andre forhold, der har betydning for, hvor god en MDS-model er, eksempelvis om den kan tolkes på en meningsfuld måde. For en mere nuanceret diskussion af stress-værdien som indikator på modellens kvalitet se Borg und Staufenbiel, 2007, s. 163 f.

Grundstrukturen ses af den navngivning af akserne, som vi har fundet det meningsfuldt at foretage på baggrund af punkternes placering.¹⁶ Banen er så at sige defineret ved en polaritet mellem fornyende og traditionel undervisning langs den vandrette akse, og ved en polaritet mellem fokus på religionens traditionelle udtryk over for det mere personlige forhold til religion

¹⁶ "MDS har den fordel, at den kan fungere, uden at der er anført egenskaber (ved de variabler, der indgår i modellen, SMR) og forklaringer af disse. Det giver dog en særlig vanskelighed for fortolkningen af dimensionerne, da en sådan kun indirekte er mulig ved at se på punkternes placering i forhold til dimensionerne." (Backhaus m.f., 2003, s. 638).

langs den lodrette akse. Selvom det i sig selv er et vigtigt resultat, at det netop er disse to dimensioner, der beskriver forskellene inden for klynge 1, er det dog de 15 punkters indbyrdes placering i dette rum, der nærmere viser, hvorledes undervisningens "hvem, hvad og hvordan" er organiseret.

Ud fra vores viden fra Tabel 17 og Tabel 19 om, hvor hyppigt de enkelte elementer faktisk forekommer, er der indsat to cirkler, som viser de to undervisere, der især er på banen i klynge 1: Enten præsten eller sognemedhjælperen eller i 18% af tilfældene normalt dem begge. De to cirkler viser tyngdepunkterne for minikonfirmandundervisningen og kan derfor opfattes som to "hvis-så-logikker": Hvis det er præsten, der underviser, er undervisningen forholdsvis traditionel. Den handler om salmer, gudstjeneste, trosbekendelse og bøn og metoderne er især samtale og fortælling af bibelhistorie og i et mindre omfang de kreative.¹⁷ Hvis det er sognemedhjælperen, der underviser, er undervisningen mere fornyende. Elementerne 'Fortrolighed med anden sangtradition end Den Danske Salmebog' og fortrolighed med bøn er her indikator på indholdet. Punkterne uden for de to cirkler nederst til venstre danner en tredje gruppe, som understreger betydningen af at inddrage oplysningerne fra Tabel 17 og Tabel 19: Betragter man alene kortet, kunne man tro, at vi her havde et tredje tyngdepunkt bestående af organisten, der gennemførte minikonfirmandundervisning med brug af sport og Kristuskrans. Fra de nævnte tabeller ved vi dog, at disse punkter kun har det til fælles, at de stort set ikke forekommer i minikonfirmandundervisningen i klynge 1.

Som det sidste i forbindelse med tolkningen vil vi nævne, at man også kan trække enkelte punkter frem og overveje betydningen af deres særlige placering. 'Sognemedhjælperen' og 'Trosbekendelsen' er eksempelvis placeret med maximal afstand fra hinanden, hvilket indikerer, at de meget sjældent optræder samtidig. Det er også bemærkelsesværdigt, at de kreative metoder befinder sig i figurens centrum som et tegn på, at disse bliver anvendt i alle mulige sammenhænge, dvs. uanset hvad der undervises i af hvem.

3.6.2. Klynge 2: Præsten og minikonfirmandlæreren underviser

Klynge 2 udgør 29% af pastoraterne med minikonfirmandundervisning. Også her starter vi med en oversigt over, hvor hyppigt de forskellige undervisere forekommer i klyngen. Den store forskel til klynge 1 er, at sognemedhjælperen nu stort set ikke forekommer. Kun i 8% af pastoraterne er denne med ofte eller altid. Denne er til gengæld erstattet af minikonfirmandlæreren, som i alle pastoraterne er med ofte eller altid. Det er også fælles for klynge 1 og 2, at organisten stort set aldrig deltager. De relevante undervisere fordeler sig følgelig på denne måde:

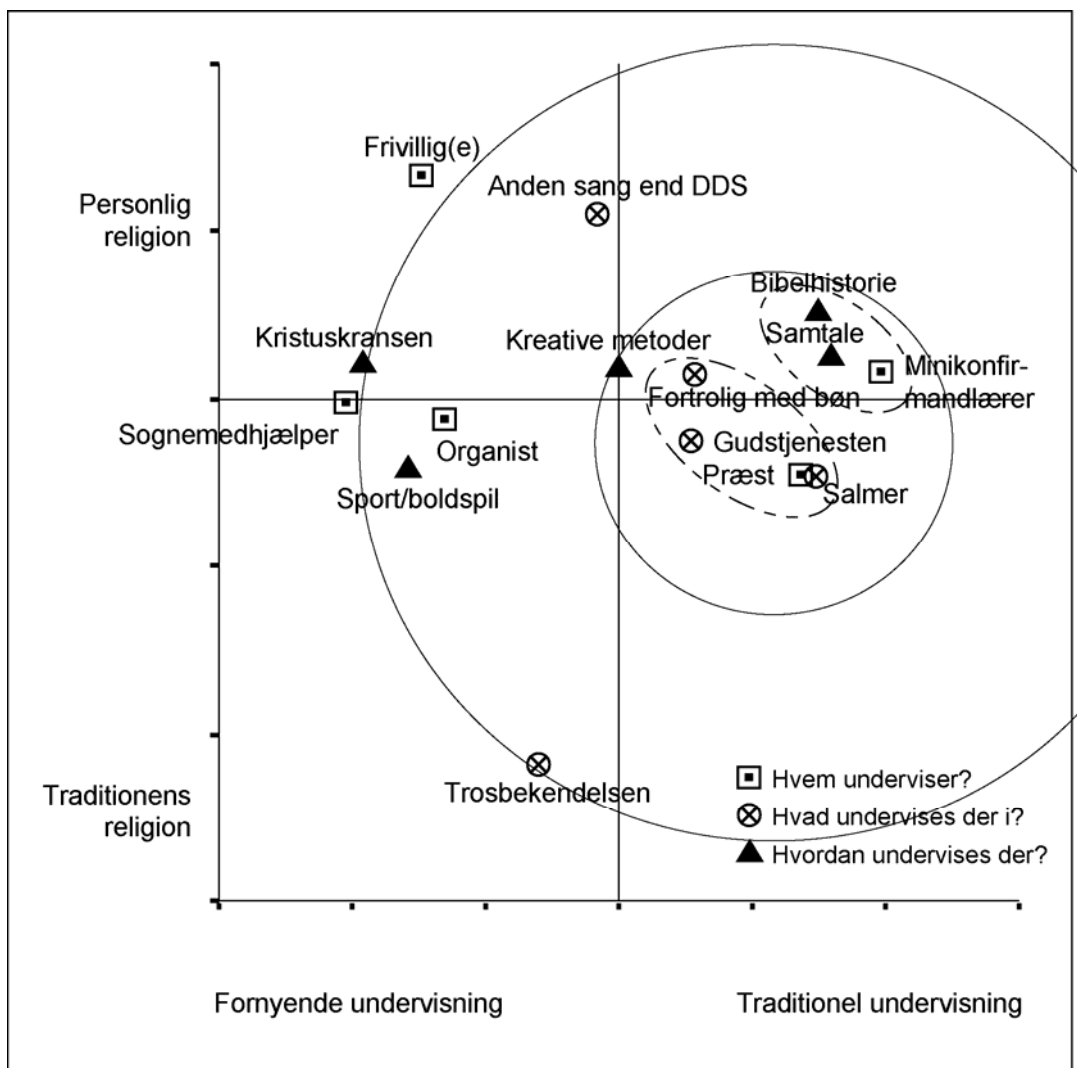
Tabel 20: Undervisere i klynge 2

				Præst	
				Aldrig/af og til	Ofte/Altid
Minikonfirmandlærer	Aldrig/af og til	Frivillig(e)	Aldrig/af og til	0%	0%
			Ofte/Altid	0%	0%
	Ofte/Altid	Frivillig(e)	Aldrig/af og til	18%	71%
			Ofte/Altid	4%	7%

Den øverste del af tabellen er tom som følge af, at alle pastorater ofte eller altid har en minikonfirmandlærer med i undervisningen. I 18% af tilfældene er denne lærer normalt alene, og i 71% af tilfældene er denne sammen med en præst. Selvom disse to situationer er de typiske, forekommer det i 11% at pastoraterne, at man ofte eller altid har frivillige med, og i mere end halvdelen af de situationer er også præsten med.

Den vigtigste indgang til tolkningen af MDS-kortet er derfor den situation, at både minikonfirmandlærer og præst står for undervisningen:

¹⁷ Beskrivelsen er naturligvis begrænset af de 15 variabler, der indgår i analysen.

Figur 2: Minikonfirmandundervisningens MDS-struktur for klynge 2

Note: MDS-modellens stress-værdi ved 2 dimensioner er 0,073.

Vi genfinder aksestrukturen fra før med bibelhistorie, samtale og salmer til højre og Kristuskrans og sport/boldspil til venstre. Ligeledes danner trosbekendelsen og 'Fortrolighed med anden sangtradition end Den Danske Salmebog' modpoler på den lodrette akse.

Samtidig ser vi dog også en noget anden gruppering af punkterne: I figurens højre side finder vi et meget stærkt felt, hvor otte af samtlige 15 punkter ligger. Her befinder både præsten og minikonfirmandlæreren sig som udtryk for, at de begge normalt er til stede i undervisningen i denne klynge. Vi ser også, at de optræder som nøgleperson i hver sin mindre cirkel: Det tyder på, at det tætte samarbejde er kombineret med en vis arbejdsdeling i retning af, at præsten særligt fokuserer på salmer, bøn og gudstjeneste, mens minikonfirmandlæreren særligt har med fortælling af bibelhistorie og samtale at gøre. Arbejdsdelingen er dog ikke større end, at de to tilsammen danner det stærke felt.

Med de fuldt optrukne cirkler indikeres en anden måde at tolke figuren end den hidtidige, der er baseret på navngivning af akserne. Denne anden mulighed kaldes som før nævnt for en *radex-tolkning*. Billedligt talt skal man forestille sig at være placeret på Nordpolen, hvorefter alle retninger er mod syd. "Nordpolen" er da ca. ved s'et i 'Gudstjenesten'. To ting er herefter af interesse: Før det første de enkelte punkters direkte afstand til dette punkt, hvilket svarer til deres breddegrad på globussen. Tænkt således møder vi først det stærke felt med de otte punkter i den inderste cirkel. Herefter følger 'Fortrolig med anden sang end DDS' og 'Trosbekendelsen' som to indholdselementer, der er mere perifere men dog alligevel til tider med i undervisningen. Organisten er også inden for den anden cirkel, og minder os dermed om, at selvom hverken denne eller sognemedhjælperen var relevante at inddrage i Tabel 20 over underviserne, så inddrages organisten dog noget hyppigere end sognemedhjælper:

Sidstnævnte inddrages aldrig i 90% af pastoraterne i klynge 2, mens det kun er i 42% af pastoraterne, at organisten aldrig inddrages. Ligeledes fastholder figuren, at sport/boldspil dog alligevel optræder hyppigere end Kristuskransen. Det ses, når vi også tager højde fra svarmuligheden 'Aldrig' i Tabel 17 – 81% siger aldrig til Kristuskrans, mens "kun" 60% siger aldrig til sport.

Den tænkte globus har imidlertid også længdegrader, der som bekendt løber fra nord- til sydpol. Summen af tænkte længdegrader repræsenterer da en dimension, der "står vinkelret" på breddegraderne, som her jo er cirklerne (jf. et landkort, hvor alle længdegrader løber gennem ækvator). Dette perspektiv er især relevant, når vi betragter fortrolighed med bøn og anden sang end DDS' og konstaterer, at de frivillige stort set ligger på samme længdegrad med disse. Det kan vi tolke på den måde, at *hvis* fortrolighed med bøn eller anden sangtradition inddrages, så vil der også være en forhøjet sandsynlighed for, at frivillige bliver inddraget.

3.6.3. Klynge 3: Præsten og organisten samt evt. frivillige underviser

Klynge 3, der udgør 11% af pastoraterne med minikonfirmandundervisning, har følgende fordeling af de forskellige relevante undervisere.

Tabel 21: Undervisere i klynge 3

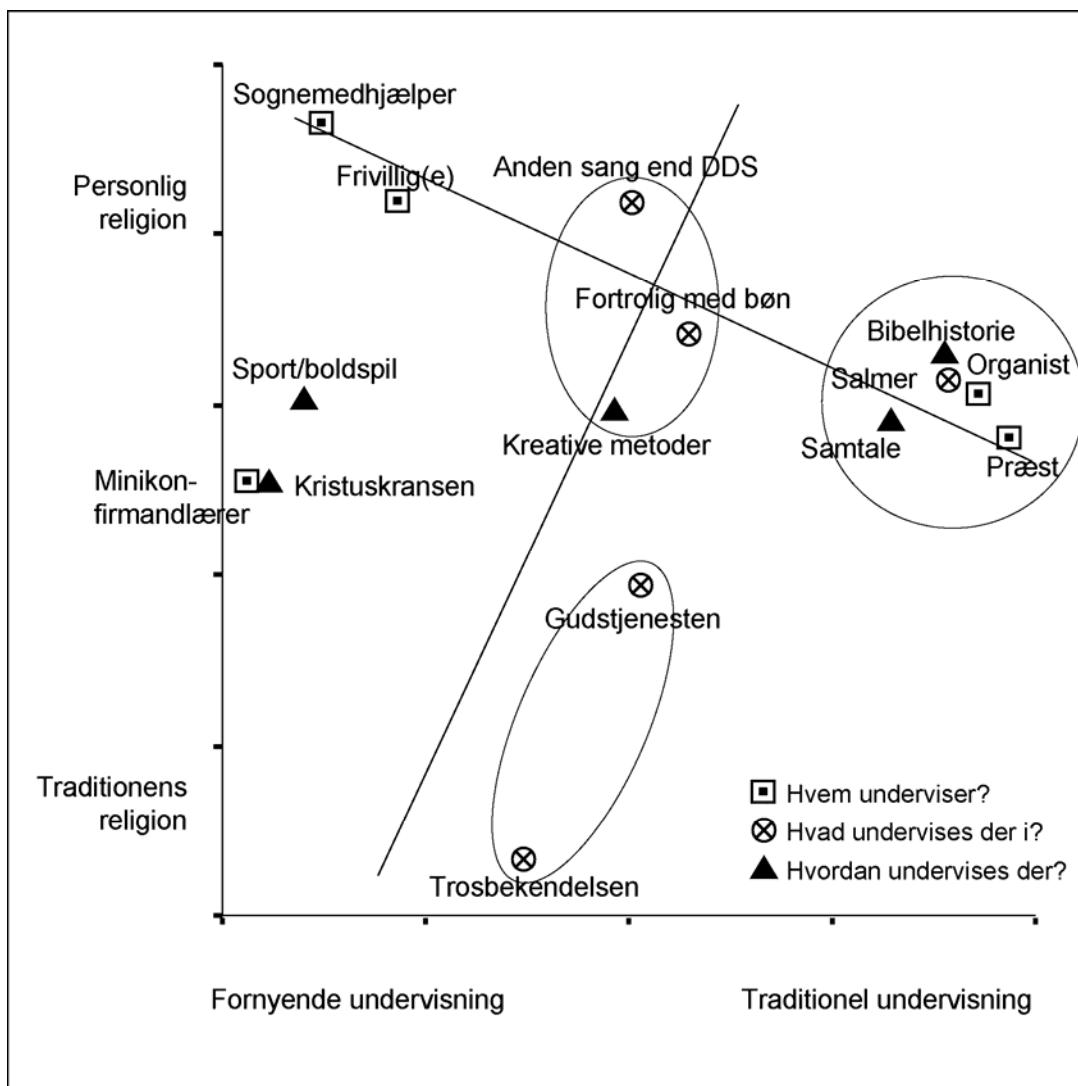
			Præst				
			Aldrig/af og til		Ofte/Altid		
			Organist		Organist		
			Aldrig/af og til	Ofte/Altid	Aldrig/af og til	Ofte/Altid	
Sogne- medhjælper	Aldrig/ af og til	Frivillig(e)	Aldrig/af og til	5%	0%	45%	11%
			Ofte/Altid	2%	0%	9%	3%
	Ofte/ Altid	Frivillig(e)	Aldrig/af og til	9%	1%	10%	2%
			Ofte/Altid	1%	0%	1%	1%

Sammensætningen af undervisere er noget mere kompleks end i de foregående to klynger. Fra Tabel 18 ved vi, at i 61% af pastoraterne i klynge 3 er der *altid* mere end én underviser, hvilket er ca. dobbelt så meget som i klynge 1. Dertil kommer 26%, hvor der ofte er mere end én underviser. Tabel 21 viser dog, at i 45% af pastoraterne er det ofte/altid præsten, der underviser samtidig med, at sognemedhjælper, frivillige og organist højest deltager af og til.¹⁸ Tilsvarende ser vi, at sognemedhjælperen ofte underviser uden nævneværdig deltagelse af de andre i 9% af pastoraterne.

De typiske samarbejdsituationer er markeret med fed og er følgende, at præst og organist 'ofte/altid' er til stede (11%), at præst og sognemedhjælper 'ofte/altid' er til stede (10%), at præst og frivillige 'ofte/altid' er til stede (9%).

Da det viser sig, at alle fire relevante undervisere ligger på linie på MDS-kortet, hvis vi roterer akserne 25° i urets retning, foretages denne rotation med følgende resultat:

¹⁸ Da opgørelsen der ikke foreligger en mere eksakt opgørelse, vil der kunne forekomme en vis tilsyneladende disharmoni mellem disse opgørelser. På den ene side er der ofte/altid mere end én underviser i 87% af pastoraterne, og på den anden side er præsten ofte næsten alene i 45% af disse. En væsentlig grund til, at dette giver langt over 100% kan være de løse svarmuligheder, som her oven i købet er samlet til to.

Figur 3: Minikonfirmandundervisningens MDS-struktur for klynge 3

Note 1: MDS-modellens stress-værdi ved 2 dimensioner er 0,072.

Note 2: Da der er anvendt euklidisk afstand (jf. note 8), er det tilladt at rotere akserne, jf. Wolfgang Hartmann und Rudolf Welskopf, 1980, s. 185 og Wolfgang Kühn, 1976, s. 59 f. og 66.

Strukturen i denne figur er knap så tydelig som i de to foregående. For at støtte tolkningen er akserne derfor roteret. Den mest vandrette af akserne er herefter især bestemt af de forskellige samarbejds-konstellationer. Udgangspunktet bør tages til højre ved præsten, som er den mest gennemgående underviser. Her finder vi de traditionelle elementer, som er fortælling af bibelhistorie, samtaler og salmer. Organisten befinder sig også i denne cirkel, og det betyder, dels at præst og organist ofte samarbejder og dels, at i de situationer, hvor dette er tilfældet, bliver hverken pædagogik eller indhold ændret nævneværdigt i sammenligning med, når præsten er alene om undervisningen.¹⁹

I aksens anden ende finder vi sognemedhjælper og frivillige. De ligger langt fra præsten, da disse trods alt ikke er med i minikonfirmandundervisningen nær så hyppigt som præsten, og fordi deres deltagelse medfører ændringer i undervisningens indhold eller metoder.

Midt på linien mellem præst og sognemedhjælper finder vi fortrolighed med bøn og anden sang end DDS samt de kreative metoder. Det kan tolkes sådan, at hvis præsten samarbejder med enten sognemedhjælper eller frivillige, vil det trække disse elementer mere ind i undervisningen end uden disse samarbejdspartnere.

¹⁹ I det mindste ikke, når minikonfirmandundervisningen bliver målt ved hjælp af de 15 elementer, der indgår i vores opgørelse.

Sport/boldspil, Kristuskrans og minikonfirmandlærer er placeret i en særlig gruppe i venstre side, fordi disse elementer har det til fælles, at de stort set aldrig forekommer i klynge 3.²⁰

Den anden akse, den mest lodrette, repræsenterer fortsat en forskel mellem traditionens religion repræsenteret ved trosbekendelsen og gudstjenesten og mere personlige udtryk for religionen. minikonfirmandundervisningen er altså i klynge 3 grundlæggende bestemt af denne forskel samt de samarbejdsforhold, der blev beskrevet ovenfor.

3.6.4. Konklusion

Analyserne leder frem til den konklusion, at der findes tre forskellige klynger af pastorer med hver sig signifikant forskellige struktur på minikonfirmandundervisningen.²¹ Den afgørende nøgle til at forstå disse forskelle er de forskelle vi fandt med hensyn til underviserne: I klynge 1 står præsten ret alene med undervisningen i 60% af pastoraterne, mens sognemedhjælperen spiller en væsentlig rolle i de resterende, i klynge 2 har præsten især hjælp af minikonfirmandlæreren, mens præsten normalt samarbejder med organisten i klynge 3, samtidig med at inddragelsen af frivillige som undervisere er størst i klynge 3.

Endvidere så vi, at salmer, samtaler, fortælling af bibelhistorier og kreative pædagogiske metoder er helt centrale elementer langt de fleste steder. Det var også gennemgående, at metoderne 'Kristuskrans' og 'Sport/boldspil' stod svagt i alle klynger.

Sidstnævnte konklusion peger dog på en mulig metodisk svaghed ved vore opgørelser. Man kan nemlig spørge, om det er rimeligt at måle f.eks. brugen af Kristuskransen på samme skala (Aldrig – Af og til – Ofte – Altid) som brugen af salmer eller fortælling af bibelhistorie. Sagen er vel den, at bibelhistorie og salmer er generelle kategorier, som kan have et stærkt varieret indhold, mens Kristuskransen er et bestemt redskab til bøn. Det er derfor mere nærliggende f.eks. at synge en af de mange forskellige salmer til hver undervisningsgang end det er at bruge Kristuskransen hver eneste gang. Man kan derfor med rimelighed argumentere for, at betydningen af Kristuskransen af metodiske grunde er blevet systematisk nedskrevet i den foreliggende analyse; den er trods alt blevet inddraget i større eller mindre omfang i 22% af pastoraterne. Derfor vil den også være i spil, når vi nu skal se på forholdet mellem undervisningens hensigt, dens indhold og pædagogiske metoder.

3.7. Et enklere billede af pædagogik og indhold

Formålet i afsnit 3.6 var at kombinere tre facetter ved minikonfirmandundervisningen – dens indhold, undervisere og de pædagogiske redskaber – og med afsæt heri at indkredse forskellige typiske måder at foretage minikonfirmandundervisningen på. Det ledte til tre klynger med hver sin MDS-model som viste tre forskellige strukturer herfor. Modellernes styrke var at vise en struktur samtidig med, at man kunne fastholde en rigdom af detaljer. Prisen herfor var for det første, at de enkelte modeller ikke umiddelbart pegede på en bestemt tolkning, men så at sige måtte "fravristes" figuren, og for det andet, at de tre figurer samlet set ikke leverer noget simpelt billede.

Som supplement til denne tilgang vil vi i dette afsnit gå mere målrettet efter at skabe et reduktionistisk overblik. Til det formål vil vi danne følgende to variabler angående undervisningens indhold og de kreative metoder:

- *Antallet af kreative metoder*, som bygger på de variabler, der indgik i begrebet 'kreative metoder' i afsnit 3.6: Rollespil, drama/krybbespil, leg, quiz'er, håndværk (brug af træ/metal/værktøj etc.), kreativ udfoldelse (klip, maleri, videooptagelser, foto, collager etc.) samt sang og musik. (jf. side 13).
- *Undervisning i kristendommens kernestof*, som bygger på følgende elementer i undervisningens indhold: Salmer, gudstjenesten, kirkehistorie, fadervor, trosbekendelse og katekismus.

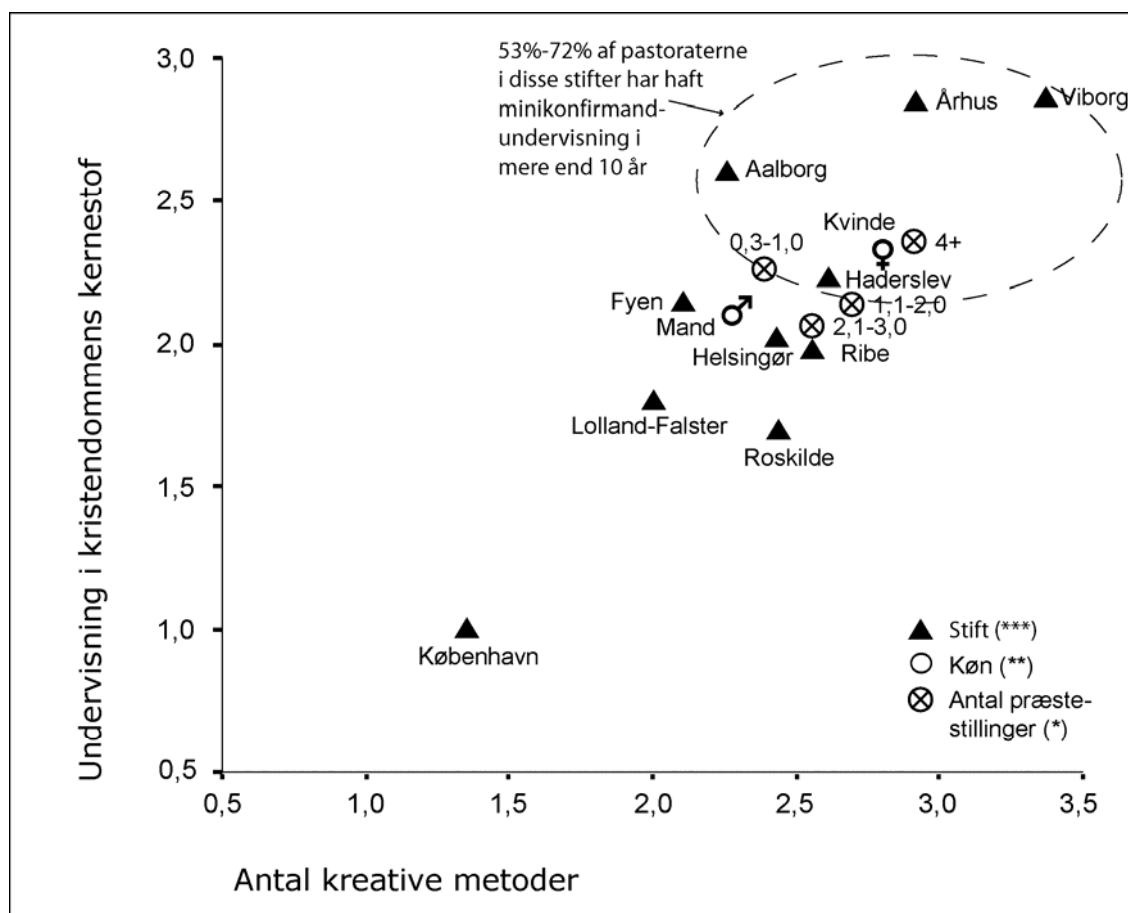
Begge disse nye variabler kodes på følgende måde: Hvis man har svaret 'Aldrig' eller 'Af og til' bliver der registreret "0", og hvis man har svaret 'Ofte' eller 'Altid', bliver der registreret "1". Herefter beregnes summen for hvert pastorat for hver af de nye variabler. Det mulige interval

²⁰ Alle tre elementer har 0% på både ofte og altid, jf. Tabel 17.

²¹ Selvom det som nævnt ikke er muligt at teste, om de tre MDS-kort er signifikant forskellige, kan vi konkludere således på baggrund af de tests, der fandt sted i Tabel 17.

for hver variabel er følgende: *Antallet af kreative metoder* har minimumsværdien 0 svarende til, at *ingen* af de nævnte pædagogiske redskaber er blevet anvendt 'Ofte' eller 'Altid' og maximumsværdien 7 svarende til, at alle 7 metoder er blevet anvendt 'Ofte' eller 'Altid'. Da antallet af elementer i *Undervisning i kristendommens kernestof* kun er seks, vil denne tilsvarende have mulige værdier fra 0 til 6.

Herefter gennemføres en variansanalyse for at undersøge, om følgende har signifikant betydning for pastoraternes score på de to nye variabler: Antal præstestillinger i pastoratet, dets urbaniseringsgrad og stiftstilknytning, hvor ofte hhv. præst, sognemedhjælper, organist og minikonfirmandlærer er underviser, og den kirkebogførende præsts køn, alder og anciennitet i stillingen. Sidstnævnte er inddraget ud fra den betragtning, at præsten meget ofte deltager i undervisningen, og at det i 58% af pastoraterne med sikkerhed vil være den kirkebogførende præst selv, der underviser, da man disse steder højest har en præstestilling. Herefter følger 27% af pastoraterne, hvor man har op til to præstestillinger. For disse og de resterende 15% af pastoraterne med mere end to præster, vil det naturligvis være usikkert, om oplysningerne om præstens køn og alder knytter sig til netop den præst, der underviser. Analysen viser, at kun tre af de netop nævnte mulige 10 baggrundsplysninger har påviselig betydning for pastoratets score på de to nye variabler:

Figur 4: Elementer af kristendommens kernestof samt antal kreative metoder opgjort for forskellige grupper af pastorer

Note: For stifternes gennemsnitsværdier på antallet af kreative metoder og antallet af indholdsmæssige elementer i undervisningen, der handler om traditionel kristendom, er Spearmans korrelationskoefficient beregnet til 0,69 [eksakt $p = 0,035$, jf. note 4]. Da denne stærke og signifikante sammenhæng mellem de to variabler her er beregnet på det aggregerede stiftsniveau, skal det også nævnes, at den tilsvarende korrelationskoefficient bliver 0,60 ($p < 0,001$), når beregningen foretages med de enkelte pastorer som analyseenhed.

Den stærke og signifikante korrelation mellem stifternes gennemsnitsscore på antallet af kreative metoder og antallet af indholdsmæssige elementer i undervisningen, der handler om kristendommens kernestof, ses tydeligt på figuren. Denne korrelation viser, at fokuseringen på

kernestoffet på ingen måde er i strid med anvendelsen af kreative metoder som drama, leg, videooptagelser, foto osv. Tværtimod er det sådan, at disse to sider af minikonfirmandundervisningen går hånd i hånd. Stifterne falder umiddelbart i tre grupper:

- København, der ligger *lavt* på både kreativitet og kernestoffet. Det kan være en indirekte følge af storbyforhold forstået på den måde, at holdstørrelsen generelt er mindre i København (jf. Tabel 14), og at man måske er mere forsigtige med at sætte klassisk kristendom (trosbekendelse, katekismus m.v.) i centrum af undervisningen i den – formodentlig – mere sekulariserede kulturelle kontekst.
- Viborg og Århus, som ligger *højt* på både kreativitet og kernestoffet.
- De øvrige stifter, som danner en mellemgruppe på begge de viste variabler.

Som den stiplede ellipse viser, er det påfaldende, at de fire stifter, hvor flest pastorater har haft minikonfirmandundervisning i mange år, samtidig er dem, der ligger højest med hensyn til såvel antallet af kreative metoder som antallet af indholdsmæssige elementer i undervisningen, der handler om kernestoffet. Man skal dog her være påpasselig med at drage for hurtige konklusioner, da årsags-virknings-forholdene kan være forskellige: Det er således mere oplagt, at mange års erfaring med minikonfirmandundervisning betyder, at man efterhånden får udviklet flere kreative metoder end det er at forestille sig, at det også er mange års erfaring, der får pastoratet til at bevæge sig ind på kernestoffet. Den mulighed eksisterer jo også, at det er en særlig interesse for at formidle dette kernestof, som tidligt satte minikonfirmandundervisningen i gang mange steder i de øverst liggende stifter, og at man som nævnt så undervejs har udviklet flere kreative metoder.

Figur 4 viser også, at hvis den kirkebogførende sognepræst er kvinde, så scorer pastoratet lidt – men signifikant – højere på begge de her undersøgte forhold vedrørende minikonfirmandundervisningen. Antallet af præstestillinger har også betydning, men de mere detaljerede tests viser, at dette kun gælder for antallet af kreative metoder, og det er først ved mere end tre præstestillinger, at der for alvor er tale om en forskel i retning af, at man i den situation har bedre mulighed for at gøre brug af de kreative metoder. Antallet af præstestillinger har derimod ingen betydning for, i hvilket omfang man fokuserer på kernestoffet.

3.8. Hensigter med undervisningen

Spørgeskemaet gav mulighed for at anføre fire bestemte hensigter med minikonfirmandundervisningen samt tilføje andre i et skrivefelt. Svarfordelingen på landsplan ser således ud:

Tabel 22: Hensigter med minikonfirmandundervisningen

	Slet ikke	I nogen grad	I høj grad	Total
Vidensformidling om kristendom	1%	36%	63%	100%
Trospraksis	2%	42%	56%	100%
At formidle kristendom som kulturbærende element	18%	59%	23%	100%
At pege på Kristus som verdens frelser	3%	34%	62%	100%
Andet	50%	10%	40%	100%

Spørgsmålet er herefter, om der er nogen sammenhæng mellem de forskellige hensigter? Dette afklares ved at se nærmere på de indbyrdes korrelationskoefficienter:

Tabel 23: Korrelationer mellem fire hensigter

	Vidensformidling om kristendom	Trospraksis	At formidle kristendom som kulturbærende element
Trospraksis	0,070 (-)		
At formidle kristendom som kulturbærende element	0,130 (**)	-0,004 (-)	
At pege på Kristus som verdens frelser	0,073 (-)	0,370 (***)	-0,008 (-)

Note: Tabellen viser Spearmans korrelationskoefficient, som er baseret på rangordensskalaer, som er dem, de involverede variabler er målt på i spørgeskemaet.

Vi ser, at det kun to af de seks parvise korrelationskoefficienter er signifikant forskellige fra 0,0 og dermed værd at hæfte sig ved. Hvis man især lægger vægt på vidensformidling, lægger man også særlig vægt på At formidle kristendom som kulturbærende element, og hvis man særligt ønsker At pege på Kristus som verdens frelser, lægger man også særlig vægt på trospraksis. Selvom disse sammenhænge findes, er det dog også værd at bemærke, at de signifikante koefficienter ikke er ret høje. Koefficientens numeriske værdi kan ligge mellem 0,0 (ingen sammenhæng) og 1,0 (entydig sammenhæng), og de fundne værdier er blot 0,13 og 0,37.

Vi vil herefter se nærmere på, om der er en forbindelse mellem hensigterne og minikonfirmandundervisningens nærmere indhold og pædagogiske metoder. For at gøre analysen nogenlunde overskuelig, vil vi nøjes med at udvælge en af hensigterne fra hver af de parvise korrelationer fra Tabel 23 og vælger i den forbindelse de to, hvor spredningen på svarene er størst (jf. Tabel 22). Det vil altså sige trospraksis og formidling af kristendom som kulturbærende element.

Tabel 24: Korrelationer mellem to hensigter og 12 elementer ved minikonfirmandundervisning

Hovedgrupper	Elementer	Trospraksis	At formidle kristendom som kulturbærende element
Undervisere	Præst som underviser	0,110 (*)	0,097 (*)
	Sognemedhjælper	0,075 (-)	-0,123 (**)
	Minikonfirmandlærer	-0,023 (-)	-0,033 (-)
Undervisningens indhold	Gudstjenesten	0,041 (-)	0,122 (**)
	Kirkehistorie	0,046 (-)	0,184 (***)
	Fadervor	0,212 (***)	0,054 (-)
	Fortrolighed med bønsliv	0,434 (***)	-0,019 (-)
	Trosbekendelse	0,034 (-)	0,106 (*)
	Fortrolighed med anden	0,184 (***)	-0,070 (-)
	Katekismus	0,098 (*)	0,049 (-)
Pædagogiske redskaber	Foredrag	0,077 (-)	0,102 (*)
	Kristuskranse	0,157 (***)	-0,011 (-)

Note: Tabellen viser Spearmans korrelationskoefficient, som er baseret på rangordensskalaer, som er dem, de involverede variabler er målt på i spørgeskemaet.

Når vi vurderer tabellens mange oplysninger, skal vi først konstatere, at korrelationskoefficienter med markeringen (-) betyder, at der ikke er nogen påviselig sammenhæng mellem de to variabler. Eksempelvis ser vi, at inddragelsen af sognemedhjælper og minikonfirmandlærer ikke har nogen forbindelse med, hvorvidt hensigten er trospraksis. Dernæst gælder, at alle markeringer med en eller flere * udtrykker en signifikant sammenhæng, og som det fremgår af note 4 gælder det, at jo flere *, des mere *sikker* er sammenhængen. Endelig gælder, at jo større koefficientens numeriske værdi er, des stærkere (mere entydig) er sammenhængen. På den baggrund har vi valgt at betragte signifikante

koefficienter med en numerisk værdi på over 0,15 som særligt interessante og markerer derfor disse med fed.²²

Efter dette kriterium ser vi, at det kun er kirkehistorie, der bliver ekstra fremtrædende, hvis hensigten er At formidle kristendom som kulturbærende element. Hvis hensigten derimod er trospraksis, forekommer følgende fire elementer særligt hyppigt: Fadervor, fortrolighed med bønsliv og med anden sang den DDS samt Kristuskransen.

3.9. Frafald fra undervisningen

Frafaldet fra undervisningen er ganske lille, idet hele 98% svarer, at ingen eller kun ganske få falder fra. Nærmere bestemt svarer 52% 'Ingen', mens 46% svarer 'ganske få'. Der er dog en tendens til, at det i højere grad er drengene, som falder fra:

Tabel 25: Frafald relateret til elevernes køn

Er det pigerne eller drengene der hyppigst falder fra? (***)	Hvordan var kønsfordelingen på holdet(ene) i skoleåret 08/09?			
	Flest piger	Flest drenge	Ca. lige mange	Total
Hyppigst pigerne	3%	0%	1%	2%
Hyppigst drengene	45%	22%	19%	29%
Der er ingen nævneværdig forskel på pigernes og drengenes frafald	53%	78%	79%	69%
Total	100%	100%	100%	100%
Række-procent	40%	5%	55%	100%

I tabellens nederste række ser vi, at der stort set er en ligelig kønsfordeling på 55% af holdene, mens drengene kun er i overtal i 5% af disse.

Endvidere er der en klar tendens til, at drengene især falder fra på de hold, hvor der er flest piger. Nærmere bestemt er risikoen for, at flest drenge falder fra 2,4 gange så stor på holdene med flest piger sammenlignet med de hold, der har en ligelig kønsfordeling.

Vi vil herefter undersøge, om der er andre forhold vedrørende undervisningen, som har betydning for, om det i særlig grad er drengene, der falder fra. Disse tests²³ viser, at ingen af de 15 pædagogiske metoder og ingen af de fem muligheder angående underviser²⁴ har nogen signifikant betydning for, om drengene særligt hyppigt falder fra. Ligeledes har det ingen påviselig betydning, i hvilken grad børnenes "egne" voksne inddrages.

Af de otte mulige undervisningssteder har et enkelt betydning, og af de ni indholdselementer har to betydning, hvilket ses af den næste tabel:

²² Vurderingen er altså, at selvom en koefficient måtte være signifikant forskellig fra 0,0 (dvs. den rent tilfældige sammenhæng), så udtrykker numeriske værdier under 0,15 en så svag korrelation, at sammenhængen ikke anses for vigtig.

²³ I den forbindelse gennemføres eksakte Mann-Whitney-U-tests, hvor gruppen på 29% med 'hyppigst drengene falder fra' sammenlignes med en gruppe på 71%, der indeholder de to andre svarmuligheder til sammen. Denne opdeling er begrundet i, at gruppen med, at 'hyppigst pigerne falder fra' er meget lille.

²⁴ Vi ser i for alle disse områder bort fra svarmuligheden 'Andet', da den ikke har noget homogent indhold.

Tabel 26: Forhold der har betydning for, om det hyppigst eller ikke hyppigst er drengene, der falder fra

		Er det hyppigst drengene, der falder fra?		
		Nej	Ja	Total
I præstegården [+]	Aldrig	68%	32%	100%
	Af og til	76%	24%	100%
	Ofte	63%	37%	100%
	Altid	82%	18%	100%
Fortrolighed med bønsliv [*]	Aldrig	69%	31%	100%
	Af og til	77%	23%	100%
	Ofte	68%	32%	100%
	Altid	65%	35%	100%
Fortrolighed med anden sangtradition end DDS [*]	Aldrig	79%	21%	100%
	Af og til	72%	28%	100%
	Ofte	67%	33%	100%
	Altid	62%	38%	100%
Total		71%	29%	100%

Øverste del af tabellen giver ikke noget entydigt resultat, så det mest markante er, at hvis undervisningen altid finder sted i præstegården, så er det i mindre grad drengene, der hyppigst falder fra. Vore data giver ikke mulighed for nærmere at forklare dette, men to forhold kan tænkes at gøre sig gældende: Når undervisningen altid foregår i præstegården, vil undervisningen i mindre grad have institutionspræg. Dette vil også gælde for de udendørs faciliteter, som derved kan tænkes at give anderledes udfoldelsesmuligheder end dem, de kender fra skolen.

De to nederste dele, som ifølge de tidligere viste MDS-modellen er tolket i retning af et indhold, hvor den personlige religiøsitet er i fokus, viser en nogenlunde entydig tendens til, at jo hyppigere dette personlige aspekt forekommer, des større sandsynlighed er der for, at 'det hyppigst er drengene, der falder fra'.

4. Undervisning af konfirmander

4.1. Minikonfirmandundervisningens betydning

Tabel 27: Gør det en forskel, om konfirmanderne har gået til minikonfirmandundervisning også?

	Helt uenig	Ret uenig	Hverken enig/uenig	Ret enig	Helt enig	Total
De ved mere om kristendom	0%	3%	28%	49%	19%	100%
De interesserer sig mere for kristendom	1%	4%	46%	35%	14%	100%
De har et mere fortroligt forhold til kirken	1%	2%	12%	41%	45%	100%
De har et mere personligt forhold til præst og øvrige personale	1%	1%	10%	35%	53%	100%
De ved i højere grad, hvad de kan forvente sig af undervisningen	1%	7%	36%	41%	15%	100%
Der er færre disciplinære problemer	3%	12%	52%	23%	9%	100%
De er mere åbne overfor konfirmandforberedelsen	1%	5%	30%	44%	19%	100%
Det har ødelagt konfirmandernes forhold til folkekirken	78%	10%	11%	0%	1%	100%

Det samlede indtryk af tabellen er, at præsterne vurderer, at minikonfirmandundervisning betyder ganske meget positivt for den senere konfirmandundervisning. Man peger i den forbindelse især på et mere fortroligt forhold til kirken, et mere personligt forhold til kirkens personale og at børnene er blevet mere åbne overfor konfirmandforberedelsen. Samtidig finder stort set ingen, at det har ødelagt deres forhold til folkekirken.

Hvis vi herefter deler materialet op efter de tre klynger vedrørende strukturen for minikonfirmandundervisningen (som er vist på Figur 1 til Figur 3), viser det sig, at der ingen forskel er mellem disse klynger med hensyn til, hvad man har svaret på spørgsmålene i Tabel 27 bortset fra et enkelt punkt: I klynge 3 finder vi den stærkeste tendens til, at børnene har fået et mere fortroligt forhold til kirken. Vi kan derfor konkludere, at jo flere forskellige undervisere, der har været involveret, des mere fortrolig med kirken vurderer man, at minikonfirmanderne er blevet.

4.2. Rammebetingelser for undervisningen

Som den næste tabel viser, er antallet af deltagere pr. konfirmandhold signifikant forskelligt fra stift til stift:

Tabel 28: Antal deltagere på de enkelte konfirmandhold fordelt på stifter

Stift [**]	Hvor mange konfirmander var der på et gennemsnitligt hold i 08/09?			
	Færre end 10	10-20	Over 20	Total
København	9%	60%	31%	100%
Helsingør	0%	51%	49%	100%
Roskilde	6%	43%	50%	100%
Lolland-Falster	22%	49%	29%	100%
Fyen	0%	57%	43%	100%
Aalborg	3%	58%	39%	100%
Viborg	9%	65%	25%	100%
Århus	5%	63%	31%	100%
Ribe	8%	55%	38%	100%
Haderslev	5%	46%	49%	100%
Total	6%	55%	39%	100%

86% af pastoraterne har konfirmandundervisning på 7. klassetrin, mens de resterende 14% har den på 8. klassetrin.²⁵

Holdningen til, om konfirmandundervisningen bør flyttes til 6. klassetrin ses af den næste tabel:

Tabel 29: Ønsker man at flytte konfirmandforberedelsen til 6. klassetrin?

		Har præsten(erne) ønske om at flytte konfirmandforberedelsen til 6. klassetrin?		
		Ja	Nej	Total
Har menighedsrådet ønske om at flytte konfirmandforberedelsen til 6. klassetrin? [***]	Ja	4%	0%	4%
	Nej	4%	92%	96%
	Total	8%	92%	100%

Vi ser for det første, at det overvældende flertal af såvel præster som menighedsråd ikke ønsker konfirmandundervisningen flyttet. Endvidere ses, at i 4% pastoraterne er de to parter enige om at ønske undervisningen flyttet, mens det i andre 4% er sådan, at kun præsterne ønsker den flyttet.

Andelen af eleverne på det givne klassetrin, der deltog i konfirmandundervisningen, varierer markant fra stift til stift:

Tabel 30: Hvor stor en procentdel af eleverne på klassetrinnet i pastoratet deltog?

Stift (***)	Procent	Medlemsprocent for de 10-14 årige
København	48	56
Helsingør	74	73
Roskilde	88	83
Lolland-Falster	87	86
Fyen	91	84
Aalborg	95	89
Viborg	93	90
Århus	86	83
Ribe	95	90
Haderslev	94	86
Total	87	81

²⁵ Et enkelt pastorat svarende til 0,1% har den på forsøgsbasis i 6. klasse.

Tabel 31: Tidsmæssig organisering af undervisningen

Hvordan er konfirmandforberedelsen hovedsagligt placeret?	Procent	Afholder pastoratet konfirmandweekend?		
		Ja	Nej	Total
I to ugentlige lektioner i skoletiden	83,0%	31%	69%	100%
I to ugentlige lektioner udenfor skoletiden	8,9%	36%	64%	100%
I moduler med heldagsundervisning i skoletiden	0,7%	–	–	–
Som weekendundervisning	0,5%	–	–	–
Andet	6,9%	18%	82%	100%
Total	100%	31%	69%	100%

Note: Symbolet – betyder her, at det ikke giver mening at udregne en procent, enten fordi der er meget få pastorater i den pågældende række, eller fordi svaret giver sig selv: Samtlige steder, hvor undervisningen er placeret som weekendundervisning holder naturligvis konfirmandweekend.

Ligesom Tabel 12 har også denne to afdelingen: Kolonnen 'Procent' oplyser, hvor mange procent af pastoraterne, der hovedsagelig har undervisningen placeret på en bestemt måde. Vi ser, at det fortsat er en meget stor del af pastoraterne, nemlig hele 83%, der har undervisningen placeret som to ugentlige lektioner i skoletiden. 9% har placeret disse timer uden for skoletiden, mens de resterende 8% har en anden placering.

I 24% af pastoraterne er der oprettet hold for konfirmander med særlige behov, og af disse er der knyttet ekstra ressourcer til undervisningen i 37% af tilfældene.

76% oplyser at hovedparten af konfirmanderne går på en skole, der ligger i pastoratet, og kønsfordelingen er ligeligt fordelt på 72% af holdene, mens de resterende er jævnt fordelt på hhv. flest drenge og flest piger.

Tabel 32: Antal forældremøder opgjort efter pastoratets urbaniseringsgrad

Urbaniseringsgrad [*]	Byer under 1.000 indbyggere	Hvor mange forældremøder afholdes i løbet af et konfirmandforløb?			
		1	2	3	Flere
Byer under 1.000 indbyggere		33%	61%	5%	0%
Byer med 1.000-4.999 indbyggere		25%	66%	8%	2%
Byer med 5.000-49.999 indbyggere		26%	64%	9%	1%
Byer med 50.000+ indb. bortset fra hovedstaden		15%	76%	8%	1%
Hovedstadsområdet		26%	56%	14%	4%
Total		27%	64%	8%	1%

Vi ser en klar tendens til, at der holdes flere forældremøder med stigende urbaniseringsgrad. Det kan dels skyldes, at behovet for at holde forældremøder er mindre i de små byer, hvor forældrene måske i forvejen kender præsten og dels skyldes, at faciliteterne til at holde forældremøderne er dårligere på landet, hvor møderne måske skal finde sted i præsteboligen og uden særligt personale til at hjælpe præsten med at afvikle mødet.

4.3. Undervisere

Tabel 33: Undervisere

	Aldrig	Af og til	Ofte	Altid	Total
Præst	0%	0%	1%	98%	100%
Sognemedhjælper	84%	12%	2%	2%	100%
Konfirmandlærer	90%	6%	2%	2%	100%
Organist	41%	54%	3%	2%	100%
Frivillig(e)	84%	16%	0%	0%	100%
Andre	71%	27%	1%	1%	100%
Er der mere end en underviser til stede under undervisningen?	60%	33%	4%	4%	100%

Tabellen viser, at præsten i hovedsagen er alene om konfirmandundervisningen; dog således at der af og til inddrages andre og da primært organisten.

4.4. Hensigter med undervisningen

Tabel 34: Hensigter med konfirmandundervisningen

	Slet ikke	I nogen grad	i høj grad	Total
Vidensformidling om kristendom	0%	25%	75%	100%
At pege på Kristus som verdens frelser	2%	23%	75%	100%
Trospraksis	2%	34%	64%	100%
Livsoplysning	2%	36%	62%	100%
At formidle kristendom som kulturbærende element	11%	55%	34%	100%
Andet	60%	15%	25%	100%

Topscorerne er her vidensformidling og at pege på Kristus som verdens frelser, der anses for stort set lige vigtige.

4.5. Pædagogiske redskaber

Tabel 35: Hvilke pædagogiske redskaber anvendes?

Pædagogiske redskaber	Aldrig	Af og til	Ofte	Altid	Total
Samtale	0%	7%	40%	52%	100%
* Sang og musik	3%	22%	32%	43%	100%
Genfortælling af bibelhistorier	1%	28%	52%	19%	100%
Præstens eget materiale	7%	30%	47%	16%	100%
Arbejdsark	7%	39%	45%	9%	100%
Konfirmandmateriale	15%	37%	35%	14%	100%
Foredrag	36%	44%	15%	5%	100%
* Kreativ udfoldelse - klip, maleri, videooptagelser, foto, collager etc.	22%	61%	16%	1%	100%
Andet	64%	24%	6%	6%	100%
* Leg	30%	59%	10%	1%	100%
* Quiz'er	18%	71%	10%	1%	100%
* Drama/krybbespil	44%	47%	6%	2%	100%
Kristuskrans	77%	16%	3%	4%	100%
PC-baseret	65%	29%	5%	2%	100%
* Rollespil	46%	47%	6%	1%	100%
* Færden i naturen	56%	39%	4%	1%	100%
* Håndværk - brug af træ/metal/værktøj etc.	66%	31%	3%	0%	100%
* Sport/boldspil	80%	18%	2%	0%	100%
Pilgrimsvandring	84%	15%	2%	0%	100%

Note 1: Tabellen er sorteret faldende efter summen af ofte og altid.

Note 2: De redskaber, der kan samles til en enkelt variabel, der omhandler kreative metoder, er markeret med *. Konsistensanalysen, der tillader denne samling, resulterede i Cronbachs alfa = 0,75.

Da tabellen indeholder hele 19 forskellige pædagogiske redskaber, forsøger vi – på samme måde som i afsnit 3.5 – at foretage en forenkling ved at undersøge, om nogle af disse kan samlet til en enkelt variabel, og ligesom i afsnit 3.5 er dette muligt med hensyn til de kreative metoder og kun dem, jf. tabellens note 2.

4.6. Typer af konfirmandundervisning

Efter at have vist landstallene for underviserne, undervisningens indhold, de pædagogiske redskaber og hensigten med konfirmandundervisningen vil vi – tilsvarende som i afsnit 3.6 – søge at indkredse forskellige typiske måder at foretage konfirmandundervisningen. Og metoden vil også her være at først at opdele pastoraterne i hovedgrupper, hvorom det gælder at pastoraterne *inden for* hver gruppe er så *ens* som muligt, samtidig med at forskellen *mellem grupperne* er så *forskellig* som mulig. Dette sker med en klyngeanalyse, som herefter følges op at en MDS-analyse, hvis formål er at udforme en MDS-model over konfirmandundervisningens struktur inden for hver klynge.

De facetter ved undervisningen, der indgår i analysen, vil dog være nogle lidt andre, hvilket er begrundet i følgende forhold: Vi inddrager nu kun organisten som underviser, da vi i Tabel 33 så, at præsterne stort set altid underviser, mens de øvrige – bortset fra organisten – meget sjældent underviser: For disse øvrige er det under 5%, som deltager ofte eller altid. Endvidere indeholder vort spørgeskema ikke spørgsmål om, hvad der i konfirmandundervisningen undervises i, hvorfor denne facet naturligvis helt udgår. Dette giver plads til²⁶ at inddrage

²⁶ I denne sammenhæng handler 'plads' om computerens regnekapacitet. Sagen er nemlig den, at selv med vor tids effektive computere, er den hierarkiske klyngeanalyse, som her benyttes, meget

spørgsmålene om undervisningens hensigt i analysen, hvorfor dette afsnits analyser bygger på følgende facetter ved konfirmandundervisningen:²⁷

1. Hvor ofte deltager organisten i undervisningen?
2. Hvilke pædagogiske redskaber anvendes?
 - a. Samtale
 - b. Kreative metoder (jf. note 2 til Tabel 35)
 - c. Genfortælling af bibelhistorie
 - d. Præstens eget materiale
 - e. Arbejdsark
 - f. Konfirmandmateriale
 - g. Foredrag
 - h. Kristuskransen
 - i. PC-baseret undervisning
 - j. Pilgrimsvandring
3. Hvad er hensigten med undervisningen?
 - a. Formidling af viden om kristendommen
 - b. Trospraksis
 - c. At formidle kristendom som kulturbærende element
 - d. At pege på Kristus som verdens frelser
 - e. Livsoplysning

Analysen resulterer i 36 klynger, hvoraf de 34 er ret små og derfor slås sammen til en gruppe:

Tabel 36: Udbredelsen af 36 klynger

		Antal	%
Hovedtyper af konfirmand-undervisning	1	300	50%
	2	75	13%
	3: Samling af klynge 3-36	219	37%
	Total	594	100%

Det er påfaldende, at der ret hurtigt i den proces, der danner klyngerne, opstår to ret store klynger, mens der på det tidspunkt, hvor processen standses, stadig er 34 klynger tilbage, som i gennemsnit kun indeholder 6,5 pastorer hver. Ligesom i forbindelse med minikonfirmandundervisningen koncentrerer vi os primært de to store grupper, da det er dem, der volumenmæssigt betyder noget. Det er dog alligevel værd at hæfte sig ved, at det formodentlig er blandt de helt små klynger, at man finder de markant fornyende profiler, som derfor også er så "skæve", at de ikke umiddelbart lader sig forene med ret mange andre. Selvom gruppe 3 således ikke er en klynge (forstået som en homogen gruppe, der matematisk set ligner hinanden) men en restgruppe, har den – som vi skal se i Tabel 37 nedenfor – alligevel visse fælles træk. Det er eksempelvis i denne restgruppe, at vi finder stort set alle de pastorer, som ofte eller altid anvender Kristuskrans, pilgrimsvandring og PC-baseret undervisning.

Tabellen, som sammenligner alle tre grupper fra Tabel 36, viser, at grupperne scorer signifikant forskelligt på 15 af de 16 variabler, som klyngerne er dannet ud fra:

regnekrævende, da alle cases bliver 'afstandsmålt' i forhold til hinanden med hensyn til alle inddragne variabler.

²⁷ Da punkt 1 er målt på en fire-trins-skala (jf. note 8) mens punkt 2 er målt på en tre-trins-skala (med svarmulighederne slet ikke – i nogen grad – i høj grad), er det nødvendigt at ensliggøre skalaerne, inden analyserne gennemføres. Det sker ved at omforme svarfordelingen på de 15 variabler til en standardnormalfordeling.

Tabel 37: Klyngernes svarfordeling på 16 elementer ang. konfirmandundervisning

		Hovedtyper af konfirmandundervisning			
		1 [50%]	2 [13%]	34 små klynger [37%]	Total
Organist [-]	Aldrig	38%	45%	44%	41%
	Af og til	57%	52%	50%	54%
	Ofte	3%	2%	3%	3%
	Altid	2%	1%	3%	2%
Vidensformidling om kristendom [***]	Slet ikke	0%	0%	0%	0%
	I nogen grad	2%	100%	31%	25%
	i høj grad	98%	0%	69%	75%
Trospraksis [+]	Slet ikke	1%	1%	4%	2%
	I nogen grad	34%	30%	37%	34%
	i høj grad	65%	69%	59%	64%
At formidle kristendom som kulturbærende element [***]	Slet ikke	10%	13%	12%	11%
	I nogen grad	51%	75%	54%	55%
	i høj grad	39%	12%	34%	34%
At pege på Kristus som verdens frelser [***]	Slet ikke	0%	0%	6%	2%
	I nogen grad	17%	27%	30%	23%
	i høj grad	83%	73%	64%	75%
Livsoplysning [***]	Slet ikke	0%	3%	4%	2%
	I nogen grad	25%	69%	39%	36%
	i høj grad	74%	28%	56%	62%
Foredrag [***]	Aldrig	40%	41%	30%	36%
	Af og til	49%	37%	40%	44%
	Ofte	11%	20%	18%	15%
	Altid	0%	2%	12%	5%
Genfortælling af bibelhistorier [**]	Aldrig	0%	0%	3%	1%
	Af og til	26%	38%	26%	28%
	Ofte	55%	59%	44%	52%
Samtale [**]	Altid	18%	4%	27%	19%
	Aldrig	0%	0%	1%	0%
	Af og til	3%	11%	11%	7%
	Ofte	43%	55%	32%	40%
Arbejdsark [***]	Altid	54%	34%	57%	52%
	Aldrig	1%	9%	14%	7%
	Af og til	36%	40%	42%	39%
	Ofte	54%	49%	32%	45%
Konfirmandmateriale [***]	Altid	8%	2%	12%	9%
	Aldrig	8%	11%	26%	15%
	Af og til	36%	33%	40%	37%
	Ofte	43%	39%	21%	35%
Præstens eget materiale [*]	Altid	13%	16%	14%	14%
	Aldrig	3%	8%	11%	7%
	Af og til	35%	30%	23%	30%
	Ofte	51%	53%	38%	47%
Kreative metoder [*]	Altid	10%	9%	28%	16%
	Aldrig	16%	25%	27%	21%
	Af og til	82%	75%	65%	75%
	Ofte	2%	0%	8%	4%
Kreative metoder [*]	Altid	0%	0%	0%	0%

		Hovedtyper af konfirmandundervisning			
		1 [50%]	2 [13%]	34 små klynger [37%]	Total
Kristuskrans [***]	Aldrig	86%	87%	62%	77%
	Af og til	14%	12%	20%	16%
	Ofte	0%	1%	9%	3%
	Altid	0%	0%	10%	4%
Pilgrimsvandring [****]	Aldrig	89%	100%	70%	84%
	Af og til	11%	0%	26%	15%
	Ofte	0%	0%	4%	2%
	Altid	0%	0%	1%	0%
PC-baseret [****]	Aldrig	69%	74%	56%	65%
	Af og til	31%	24%	28%	29%
	Ofte	1%	2%	11%	5%
	Altid	0%	0%	5%	2%

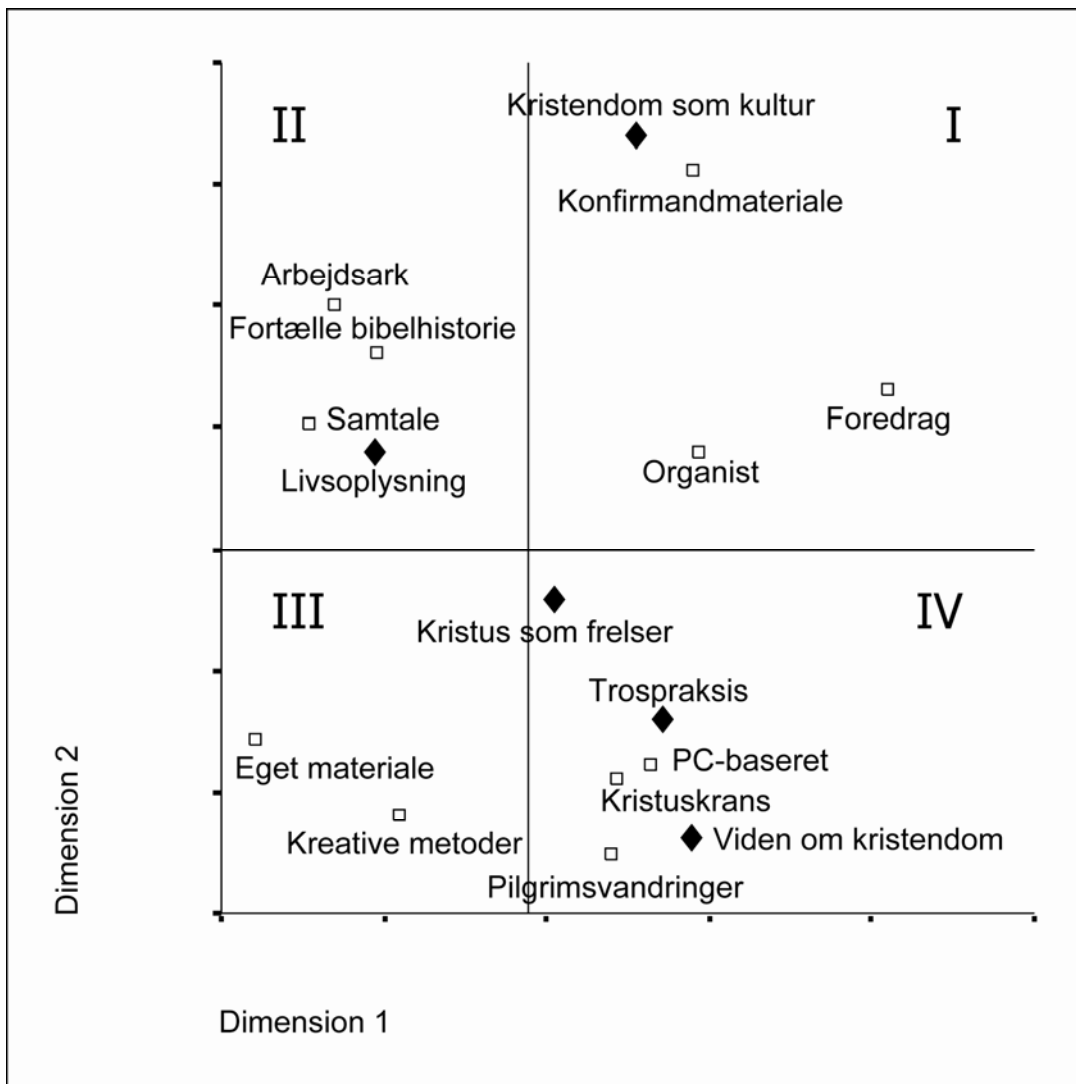
Tabellen store detaljerighed, som ikke vil blive beskrevet nærmere her, viser med al tydelighed, at denne opgørelsesform ikke kaster meget overblik af sig, og netop dette er en grundene til, at vi også i dette afsnit vil søge at overskue strukturen ved at opstille MDS-modeller.

Formålet med klyngeanalysen er at nå frem til grupper af pastorer, der er så ens som mulige inden for gruppen, mens forskellen mellem grupperne er så stor som mulig, vil vi i det følgende se bort fra den heterogene restgruppe og nøjes med MDS-modeller for klynge 1 og 2. For begge klynger gælder det, at det er nødvendigt at udforme MDS-modellerne med tre dimensioner for at komme ned på nogle acceptable stress-værdier. For at kunne overskue tre dimensioner er det normalt nødvendigt at vise to figurer for hver klynge. Dette vil vi dog undlade her, da den tredje dimension i begge tilfælde kaster for lidt interessant erkendelse af sig.²⁸

Strukturen for klynge 1 ser således ud:

²⁸ For klynge 1 viser den 3. dimension blot, at konfirmandundervisningen består af fire facetter:

- Hensigterne med undervisningen.
- Foredraget som udtryk for envejskommunikation.
- Anvendelse af standardiseret materiale, der guider gennem et bestemt forløb – genfortælling af en historie, brug af en struktureret bedekrans, salmesang (repræsenteret ved punktet organist), brug af et computerprogram og et bestemt undervisningsmateriale.
- Anvendelse af metoder, der først bliver konkretiseret gennem deltagernes aktive udformning – pilgrimsvandringen skal tilrettelægges, samtalen skal kaldes frem ved at formulere temaer og udsagn, rollespillet skal præciseres osv.

Figur 5: Konfirmandundervisningens MDS-struktur for klynge 1, dimension 1 og 2

Note: MDS-modellens stress-værdi ved 3 dimensioner er 0,158.

Figuren lægger op til en radex-tolkning, hvor centrum ("Nordpolen") er i aksernes skæringspunkt. Herefter kan vi betragte følgende fire områder, og lader punkterne for undervisningens hensigt (markeret med ◆) være udgangspunktet for den nærmere beskrivelse:

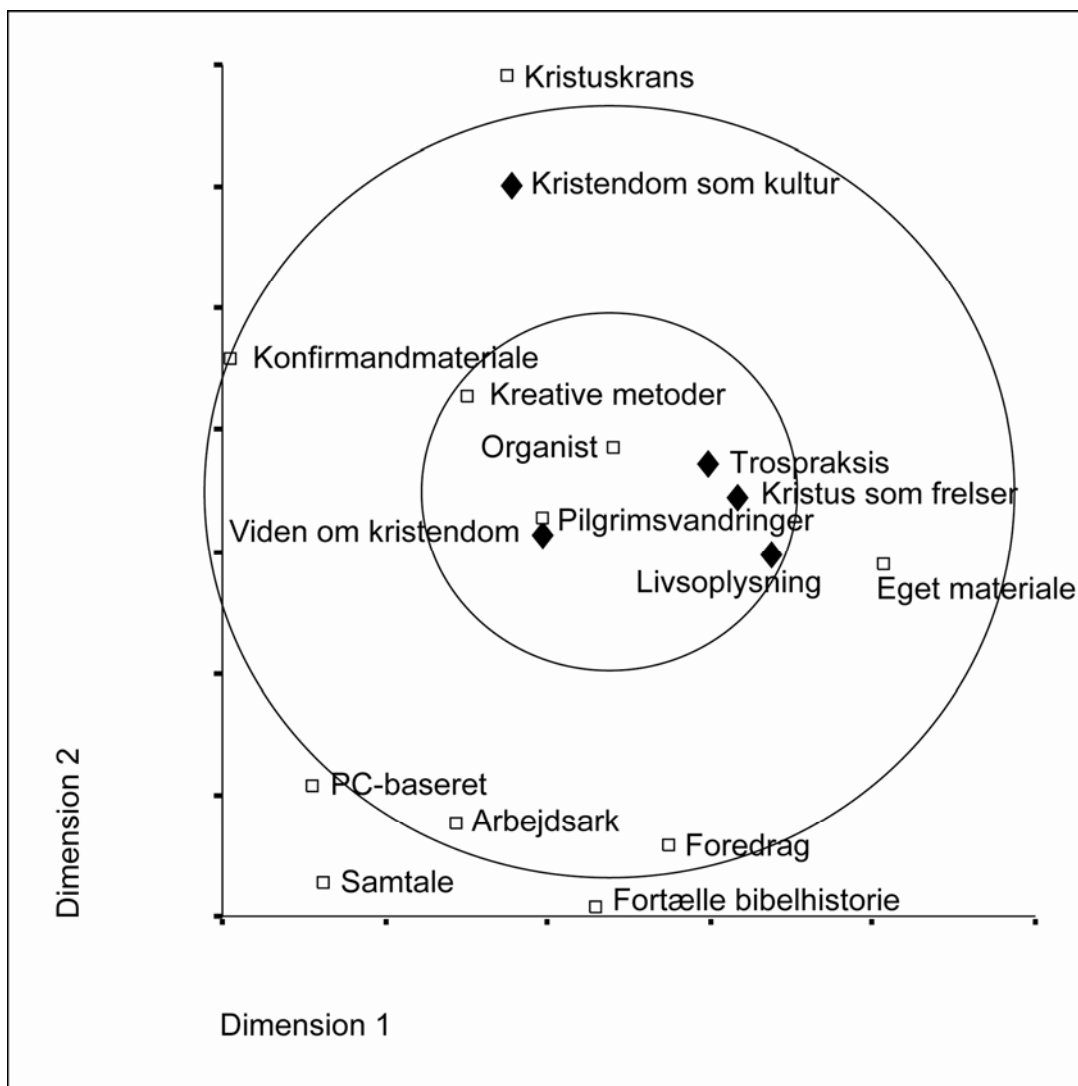
- I. handler om "at formidle kristendom som kulturbærende element".²⁹ I den forbindelse inddrages organisten i særlig grad. Usikkerheden knytter sig her naturligvis til det forhold, at såvel foredrag som konfirmandmateriale ikke siger noget præcist om indholdet. Vi vælger at lade disse få deres nærmere betydning af hensigtspunktet, da både foredrag og dette materiale [SMR: Holder dette mon?] er særligt brugbare til redegørelser af saglig art.
- II. har fortsat fokus på det kulturelle ved kristendommen, men nu med fokus på dens betydning for det personlige liv. Livsoplysning er det centrale formål, og de pædagogiske virkemidler er især samtaler og fortælling af historier fra Bibelen, som jo normalt har et personligt tilsnit.
- III. indeholder en yderligere personliggørelse, da de mange kreative metoder her er i spil sammen med præstens eget materiale.

²⁹ Enkelte steder som her, hvor figuren ikke tillader den fulde ordlyd samtidig med, at tolkningen er bundet stærkt til netop denne ordlyd, bliver der citeret direkte fra spørgeskemaet.

IV. kan opfattes som modpol til I og II i den forstand, at kristendommen som personlig religion nu er i centrum. Det drejer sig her om trospraksis, hvortil Kristuskrans og pilgrimsvandring inddrages, og det drejer sig om at give viden om kristendommen, hvis kerne er "at pege på Kristus som verdens frelser".

Bevægelsen fra I via II og III til IV kan med hensyn til formål opfattes som en vej fra det ydre til det indre, samtidig med at vi får et overblik over de pædagogiske metoder, der især er knyttet til de forskellige led på denne vej.

Strukturen for klynge 2 ses af denne figur:

Figur 6: Konfirmandundervisningens MDS-struktur for klynge 2, dimension 1 og 2

Note: MDS-modellens stress-værdi ved 3 dimensioner er 0,146.

Vi hæfter os ved, at syv af de 16 punkter ligger inden for den lille cirkel. Blandt disse tætliggende punkter finder vi fire af de fem punkter angående hensigterne med undervisningen. Det betyder, at man i det enkelte pastorat vil prioritere disse fire formål nogenlunde lige meget. Pastoraterne i klynge 2 foretager altså ikke en klar prioritering mellem disse, hvilket adskiller den fra klynge 1, hvor hensigtspunkterne ligger mere spredt. I denne forbindelse er det endvidere påfaldende, at livsoplysning er tættere knyttet til det specifikt kristne i klynge 2, end vi så for klynge 1.

Inden for den lille cirkel finder vi også tre punkter angående pædagogiske metoder. Det betyder, at det enkelte pastorat giver disse tre metoder (stort set) samme vurdering, og den er lav: Ifølge Tabel 37 finder pilgrimsvandring aldrig sted, mens brug af kreative metoder og inddragelse af organist højest finder sted af og til.

Uden for denne homogene blok af syv punkter ligger punkterne i fire retninger. Dvs. at de enkelte pastorer vælger ret forskelligt i forhold til disse retninger: Enten mod Kristuskrans og formidling af kristendommen som kulturbærende (Nord), mod præstens egen materiale (Øst), konfirmandmateriale (Vest) eller mod de øvrige fem metoder (Syd).

4.7. Et enklere billede af konfirmandundervisningen

Ligesom vi i afsnit 3.7 vedrørende minikonfirmandundervisning samlede nogle få oplysninger om undervisningen for at give et koncentreret billede af denne, vil vi nu forsøge noget tilsvarende med hensyn til konfirmandundervisningen. Til det formål vil vi danne følgende to variabler:

- *Personlig involvering i trosspørgsmål*, som bygger på følgende tre pædagogiske redskaber: Kristuskrans, pilgrimsvandring og PC-baseret undervisning, der har det tilfælles, at der er tale om introverte metoder.

Denne nye variabel dannes med udgangspunkt i følgende omkodning af de tre pædagogiske redskaber: Hvis man har svaret 'Aldrig' på den givne metode, bliver den registreret med "0", og hvis man har svaret 'Af og til', 'Ofte' eller 'Altid', bliver den registreret med "1".³⁰ Herefter beregnes summen af de tre værdier.

- *Kundskabsmeddelelse*, som bygger på følgende hensigter med undervisningen: Vidensformidling om kristendom, livsoplysning og at formidle kristendom som kulturbærende element.

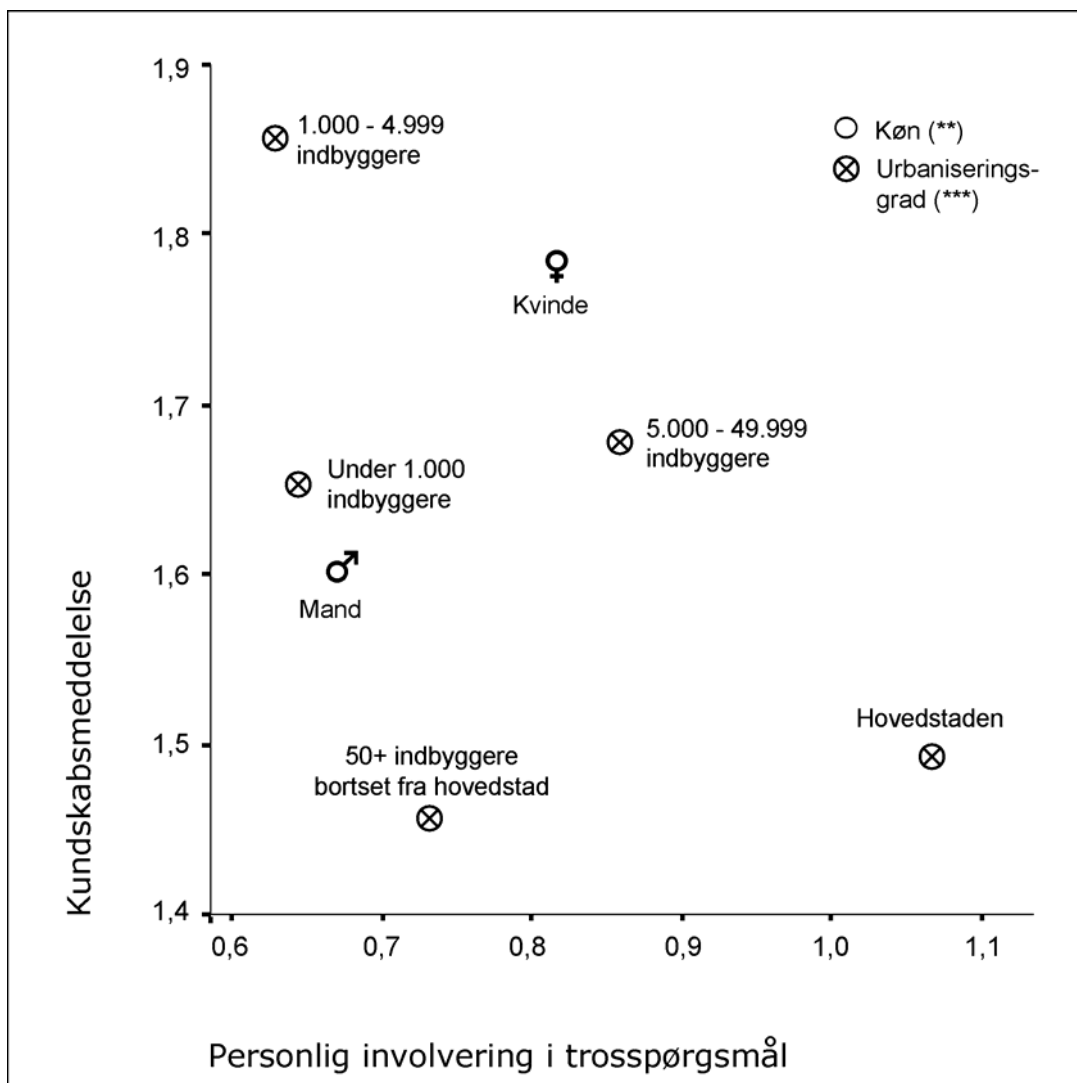
Denne variabel dannes ligeledes med udgangspunkt i en omkodning af de tre oprindelige spørgsmål vedrørende hensigten, men da svarmulighederne på disse var anderledes, gælder følgende: Hvis man har svaret 'Slet ikke' eller 'I nogen grad' på den givne hensigt, bliver den registreret med "0", og hvis man har svaret 'I høj grad', bliver den registreret med "1". Herefter beregnes summen af de tre værdier.

Da begge de nye variabler bygger på tre spørgsmål fra spørgeskemaet, der i omkodet tilstand har værdierne 0 eller 1, bliver minimumsværdien 0 og maximumsværdien 3 for begge de nye variabler.

Ligesom vi i afsnit 3.7 gennemføres herefter en variansanalyse for at undersøge, om følgende har signifikant betydning for pastoraternes score på de to nye variabler: Antal præstestillinger i pastoratet, dets urbaniseringsgrad og stiftstilknytning, hvor ofte hhv. præst, sognemedhjælper, organist og minikonfirmandlærer er underviser, og den kirkebogførende præsts køn, alder og anciennitet i stillingen.

Analysen viser, at kun to af de netop nævnte mulige 10 baggrundsoplysninger har påviselig betydning for pastoratets score på de to nye variabler:

³⁰ Ved blot at krævebesvarelsen 'af og til' for at udløse et 1-tal tager vi konsekvensen af det måleproblem vedrørende de tre her anvendte pædagogiske redskaber, som vi konstaterede i afsnit 3.6.4.

Figur 7: To sider af konfirmandundervisningen opgjort for forskellige grupper af pastorer

Figuren viser (ligesom den tilsvarende Figur 4 vedrørende minikonfirmandundervisning), at hvis den kirkebogførende sognepræst er kvinde, så scorer pastoratet signifikant højere på begge de her undersøgte forhold vedrørende minikonfirmandundervisningen. Forskellen mellem mænd og kvinder er størst med hensyn til kundskabsmeddelelse, hvor værdien er 0,18, mens den er 0,15 på den vandrette akse.³¹

Urbaniseringsgradens betydning er ikke lineær, da vi finder de største forskelle mellem hovedstaden og de pastorater, hvis den største by har mellem 1.000 og 4.999 indbyggere, når vi betragter placeringen på begge akser under ét. Der er dog en klar tendens til, at det er i landets største byer, vi finder den laveste score på kundskabsmeddelelse. Med hensyn til de pædagogiske redskaber, der i særlig grad lægger op til personlig involvering i trosspørgsmål (Kristuskrans, pilgrimsvandring og PC-baseret undervisning) ligger hovedstadsområdet på en klar førsteplads.

³¹ Som en nærmere forklaring på, hvad forskellen på 0,18 betyder, kan man sige, at den udtrykker, at ca. hver femte af pastoraterne med en kvindelig præst ligger ét point højere end pastoraterne med en mandlig præst. Forskellen er altså, at hver femte sted med en kvindelig præst har markeret én af de tre kundskabsmeddelende hensigter som 'i høj grad' forekommende, end det er gældende for pastoraterne med en mandlig præst.

5. Kirkelig virksomhed for frivillige kor

Som den næste tabel viser, er udbredelsen af tilbud om forskellige slags kor stærkt afhængig af pastoratets urbaniseringsgrad:

Tabel 38: Folkekirkens tilbud om forskellige kor opgjort efter urbaniseringsgrad

		Urbaniseringsgrad					Total
		Byer under 1.000 indbyggere	Byer med 1.000-4.999 indbyggere	Byer med 5.000-49.999 indbyggere	50.000+ indb. bortset fra hovedstaden	Hovedstad sområdet	
<u>Har I tilbud om:</u>	Ja	43%	69%	63%	70%	56%	58%
* Børnekor (for ca. 7-15 årige) [***]	Nej	57%	31%	37%	30%	44%	42%
* Ungdomskor (for ca. 16-20 årige) [***]	Ja	10%	20%	38%	45%	26%	24%
	Nej	90%	80%	62%	55%	74%	76%
* Voksenkor [***]	Ja	26%	28%	38%	41%	43%	32%
	Nej	74%	72%	62%	59%	57%	68%

Tabellen viser, at hvis den største by i pastoratet har under 1.000 indbyggere, ligger man tydeligt under landsgennemsnittet (der fremgår af kolonne-totalen til højre) med hensyn til tilbud om alle tre slags kor. Dertil kommer en tendens til, at kortilbudene med stigende urbaniseringsgrad retter sig mod deltagerne med stigende alder: Byområder med 1.000-4.999 indbyggere er godt med for så vidt angår børnekor, mens hovedstadsområdet ligger højest på et enkelt punkt, nemlig voksenkor. Denne tendens hænger sammen med, at man i de større byer har flere ressourcer på det kirkemusikalske område. Det er således især i byerne, at man finder de mest veluddannede organister.

Urbaniseringsgraden har dog ingen betydning for, om tilbuddet finder sted i samarbejde med andre pastorater. Derfor viser den næste tabel kun landstallene herfor:

Tabel 39: Finder tilbuddet sted i samarbejde med andre pastorater?

	Ja	Nej	Total
Børnekor (for ca. 7-15 årige)	9%	91%	100%
Ungdomskor (for ca. 16-20 årige)	12%	88%	100%
Voksenkor	7%	93%	100%

Det klart mest normale er, at pastoraterne ikke samarbejder med andre om at tilbyde koraktiviteter.

6. Selvstændige kirkelige tilbud for børn

Tabel 40: Folkekirkens selvstændige kirkelige tilbud for børn opgjort efter urbaniseringsgrad

		Urbaniseringsgrad					Total
		Byer under 1.000 indbyggere	Byer med 1.000-4.999 indbyggere	Byer med 5.000-49.999 indbyggere	50.000+ indb. bortset fra hovedstaden	Hovedstad sområdet	
Tilbud om babysalmesang (***)	Ja	20%	40%	52%	60%	70%	41%
	Nej	80%	60%	48%	40%	30%	59%
Andre tilbud til førskolebørn (**)	Ja	45%	44%	56%	65%	57%	50%
	Nej	55%	56%	44%	35%	43%	50%
Andre tilbud end minikonfirmandundervisning til 1.-3. klasse (**)	Ja	27%	36%	43%	45%	52%	37%
	Nej	73%	64%	57%	55%	48%	63%
Andre tilbud end minikonfirmandundervisning til 4.-6. klasse (***)	Ja	26%	29%	46%	38%	47%	34%
	Nej	74%	71%	54%	62%	53%	66%
Andre tilbud end konfirmandundervisning til 7.-9. klasse (***)	Ja	11%	17%	29%	34%	36%	21%
	Nej	89%	83%	71%	66%	64%	79%

Celler, hvor Ja-andelen er 15 procentpoints eller mere over landstallet er markeret med fed.

Tabel 41: Tilbud om kristendomsformidlende / dåbsoplærende aktiviteter for børn i pastoratet fra andre end folkekirken opgjort pr. stift

Tilbud fra:		Stift										Total
		København	Helsingør	Roskilde	Lolland-Falster	Fyen	Aalborg	Viborg	Århus	Ribe	Haderslev	
KFUM & K [***]	Ja	18%	20%	17%	13%	6%	21%	40%	20%	26%	19%	21%
	Nej	82%	80%	83%	87%	94%	79%	60%	80%	74%	81%	79%
FDF [**]	Ja	33%	38%	22%	13%	22%	42%	36%	34%	26%	11%	29%
	Nej	67%	62%	78%	87%	78%	58%	64%	66%	74%	89%	71%
Spejdere [*]	Ja	34%	39%	29%	50%	23%	50%	47%	36%	33%	40%	38%
	Nej	66%	61%	71%	50%	77%	50%	53%	64%	67%	60%	62%
Grundtvigsk Forum (Kirkeligt Samfund) [-]	Ja	0%	1%	2%	0%	0%	0%	1%	3%	4%	0%	1%
	Nej	100%	99%	98%	100%	100%	100%	99%	97%	96%	100%	99%
Indre Mission [***]	Ja	17%	10%	7%	18%	11%	17%	38%	18%	27%	25%	19%
	Nej	83%	90%	93%	82%	89%	83%	62%	82%	73%	75%	81%
Luthersk Mission [***]	Ja	21%	13%	0%	8%	5%	1%	1%	2%	18%	7%	7%
	Nej	79%	87%	100%	92%	95%	99%	99%	98%	82%	93%	93%
Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler [***]	Ja	7%	7%	8%	8%	7%	17%	33%	5%	19%	14%	14%
	Nej	93%	93%	92%	92%	93%	83%	67%	95%	81%	86%	86%
Andre [-]	Ja	17%	11%	8%	0%	3%	10%	13%	11%	3%	9%	9%
	Nej	83%	89%	92%	100%	97%	90%	87%	89%	97%	91%	91%

I forlængelse af disse faktuelle spørgsmål bad vi den kirkebogførende sognepræst vurdere, om menighedsrådet og de i Tabel 41 nævnte foreninger betragter disse foreningers arbejde som en del af sognekirkens arbejde:

Tabel 42: Opfattes foreningernes tilbud som en del af sognekirkens arbejde?

		Betrager menighedsrådet ovenstående foreningers arbejde som en del af sognekirkens arbejde?				Total
		Nej, slet ikke	I ringe grad	I nogen grad	I høj grad	
Betrager disse foreninger deres arbejde som en del af sognekirkens arbejde?	Nej, slet ikke	25%	2%	1%	0%	27%
	I ringe grad	2%	11%	5%	2%	19%
	I nogen grad	1%	3%	22%	9%	35%
	I høj grad	0%	1%	2%	15%	18%
Total		28%	16%	30%	26%	100%

Note 1: Spørgeskemaet er besvaret af den kirkebogførende sognepræst. Heraf følger det målemæssige problem, at det er denne person, der giver sin vurdering af, om hhv. menighedsrådet og de i Tabel 41 nævnte foreninger betragter disse foreningers arbejde som en del af sognekirkens arbejde.

Note 2: Spearmans korrelationskoefficient = 0,83 [***].

Note 3: Tabellen består af tre dele: Menighedsrådenes vurdering (ifølge præsten) fremgår af række-totalen nederst i tabellen (som derfor tilsammen giver 100%); foreningernes vurdering fremgår af kolonne-totalen til højre (som derfor tilsammen giver 100%), og kombinationen af de to

vurderinger fremgår af tabellens "indmad", som er de 16 celler i midten (der altså ligeledes tilsammen giver 100%).

Hvis vi først betragter de to fordelinger på 'Total', ser vi, at 56% af menighedsrådene (ifølge præsten) i nogen eller høj grad betragter foreningers arbejde som en del af sognekirkens arbejde, og at præsten i 53% af pastoraterne ligeledes skønner, at foreningerne også ser sådan på deres arbejde. Den stærke korrelation mellem svarene på de to spørgsmål fortæller endvidere, at man i udpræget grad giver den samme vurdering af de to spørgsmål i de enkelte pastorater. Vurderingen er altså, at menighedsrådet og de nævnte foreninger er enige om disse foreningers status i de enkelte pastorater.

7. Kirkelige tilbud for voksne

Tabel 43: Er der (fra aug. 2008-juli 2009) i pastoratet fra kirkens side følgende generelle tilbud?

Stift	Kirkehøjskole [***]		Foredrag [+]		Grundkursus i kristendom, herunder f.eks. alfa-kursus [**]	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
København	60%	40%	98%	2%	44%	56%
Helsingør	45%	55%	96%	4%	27%	73%
Roskilde	22%	78%	89%	11%	16%	84%
Lolland-Falster	8%	92%	77%	23%	5%	95%
Fyen	48%	52%	84%	16%	28%	72%
Aalborg	31%	69%	84%	16%	21%	79%
Viborg	43%	57%	92%	8%	15%	85%
Århus	59%	41%	93%	7%	16%	84%
Ribe	42%	58%	88%	12%	19%	81%
Haderslev	44%	56%	90%	10%	17%	83%
Total	41%	59%	90%	10%	21%	79%

Tabel 44: Er der fra kirkens side tilbud om kristendomsformidling i forbindelse med de kirkelige handlinger/aktiviteter – udover selve samtalen i forbindelse med disse?

Urbaniseringsgrad	Tilbud til forældre i forbindelse med dåb? [*]		Tilbud til forældre i forbindelse med oprettelse af minikonfirmandhold? [-]		Tilbud til forældre i forbindelse med oprettelse af konfirmandhold? [*]	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Byer under 1.000 indbyggere	11%	89%	5%	95%	15%	85%
Byer med 1.000-4.999 indbyggere	12%	88%	6%	94%	12%	88%
Byer med 5.000-49.999 indbyggere	19%	81%	8%	92%	26%	74%
Byer med 50.000+ indb. bortset fra hovedstaden	24%	76%	5%	95%	17%	83%
Hovedstadsområdet	23%	77%	5%	95%	22%	78%
Total	15%	85%	6%	94%	17%	83%

8. Litteratur

- Bacher, Johann, 2002: *Clusteranalyse*, R. Oldenbourg Verlag.
- Backhaus, Klaus, Bernd Erichson, Wulff Plinke und Rolf Weiber, 2003: *Multivariate Analysemethoden*, Springer Verlag.
- Bauer, Felix, 1984: *Datenanalyse mit SPSS*, Springer Verlag.
- Blunch, Niels J., 2000: *Videregående data-analyse – med SPSS og Amos*, Systime.
- Borg, Ingwer, 1981: *Anwendungsorientierte Multidimensionale Skalierung*, Springer Verlag.
- Borg, Ingwer und Thomas Staufenbiel, 2007: *Lehrbuch. Theorien und Methoden der Skalierung*, Verlag Hans Huber.
- Bortz, Jürgen, 1999: *Statistik für Sozialwissenschaftler*, Springer Verlag.
- Brosius, Gerhard und Felix Brosius, 1995: *SPSS. Basesystem und Professional Statistics*, International Thomson Publishing.
- Büning, Herbert und Götz Trenkler, 1994: *Nichtparametrische statistische Methoden*, Walter de Gruyter.
- Hartmann, Wolfgang und Rudolf Welskopf, 1980: "Multidimensionale Skalierung in der Soziologie" i: *Jahrbuch für Soziologie und Sozialpolitik 1980*, Akademie-Verlag Berlin.
- Kühn, Wolfgang, 1976: *Einführung in die multidimensionale Skalierung*, Ernst Reinhardt Verlag
- Mehta, Cyrus R. and Nitin R. Patel, 1995: *Exact tests 6.1. for Windows*, SPSS Inc.
- Nannestad, Peter, 1985: *Geometriske repræsentationer af relationelle datastrukturer*, Forlaget Politica.
- Rasmussen, Steen Marqvard, 2001: "Vurdering af salmevers" i: Hansson, Bohlin og Straarup (red.): *Dejlig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv*, Åbo Akademis förlag.
- Sauerwein, Karl-Heinz und Thomas Hönekopp, 1992: *SPSS/PC+ 4.4. Eine anwendungsorientierte Einführung zur professionellen Datenanalyse*, Addison – Wesley.

9. Bilag

9.1. Multidimensional skalering (MDS)

MDS er en teknik til at afbilde afstande mellem variabler (i afsnit 3.6: 15 egenskaber ved minikonfirmandundervisningen) på samme måde, som et landkort gengiver afstande mellem byer. Metodens styrke er, at den giver overblik over relationen mellem alle 15 egenskaber på en gang,³² og at den hermed kan give inspiration til *formulering af hypoteser* om, hvilke bagvedliggende dimensioner, der har betydning for minikonfirmandundervisningen. Metoden adskiller sig væsentligt fra velkendte statistiske metoder til test af opstillede hypoteser: Med MDS kan vi komme på sporet af hypoteser, men ikke teste dem. Resultatet af MDS er et kort, der ofte kan tolkes på flere måder. Disse korts funktion er at inspirere ved at åbne op for nye tankebaner til forskel fra hypotesetests, der afgiver dom over en på forhånd opstillet hypotese.

Metoden implicerer normalt tre opgaver:

1. At beregne afstanden mellem en række objekter, som i afsnit 3.6 er 15 egenskaber ved minikonfirmandundervisningen.
2. At placere variablerne som punkter på et kort, således at de beregnede afstande mellem dem bliver gengivet så godt som muligt. Afbildningen svarer til et landkort, der konstrueres ud fra en tabel over de parvise afstande mellem byer og andre destinationer. Landkortet gengiver afstandene i to dimensioner, men der er intet i vejen for at operere med flere dimensioner i en MDS-afbildning.
3. At fortolke kortet. For landkortet giver fortolkningen stort set sig selv, mens et MDS-kort kan være vanskeligere at fortolke.

Eksempel: Afstande mellem tre egenskaber

Lad os se på et tænkt eksempel med de svar, der er givet fra seks pastorater med hensyn til egenskaberne (A) 'Organist som underviser', (B) 'Undervisning i gudstjenesten' og (C) 'fortælling af bibelhistorie som pædagogisk metode'. Hvad betyder det i den sammenhæng at foretage en MDS, og hvordan gøres det?

I stedet for landkortets byer har vi nu de tre egenskaber (A), (B) og (C). Den første opgave bliver at beregne afstandene mellem disse tre, og som mål herfor vælges euklidisk distance:³³

³² I stedet for en matrix med angivelse af de 66 parvise afstande mellem de 12 egenskaber, kan vi på én gang betragte placeringen af de 12 punkter.

³³ Om beregningen heraf se Brosius und Brosius, 1995, s. 848.

Tabel 45: Beregning af afstande mellem egenskaberne A, B og C

Pastorat nr.	Vurdering af egenskaberne			Euklidisk afstand mellem egenskaberne		
	A	B	C	Forskel (A-B) ²	Forskel (A-C) ²	Forskel (B-C) ²
1	1	1	4	0	9	9
2	3	4	1	1	4	9
3	4	3	2	1	4	1
4	4	4	2	0	4	4
5	4	2	3	4	1	1
6	1	2	4	1	9	4
Sum				7	31	28
Euklidisk afstand				$\sqrt{7} = 2,6$	$\sqrt{31} = 5,6$	$\sqrt{28} = 5,3$
Gennemsnit	2,8	2,7	2,7			

De væsentligste tal i forbindelse med MDS er de euklidiske afstande, der er markeret med fed. Hvis vi skulle lave en afstandstabel for de tre egenskaber, ville den se således ud:

Tabel 46: Matrix over afstande mellem egenskaber

Egenskaber	A	B	C
A	0		
B	2,6	0	
C	5,6	5,3	0

Vi ser, at afstanden mellem egenskab A og B kun er 2,6, og årsagen til den lille afstand er (som det fremgår af Tabel 45), at de enkelte pastorater har givet nogenlunde den samme vurdering af A og B. Tilsvarende finder vi en afstand mellem A og C på 5,6, og vi ser, at årsagen til den større afstand er, at de enkelte pastorater har givet en meget forskellig vurdering af egenskaberne A og C. Endelig ser vi også en relativt stor afstand mellem B og C. Punkterne A og B skal følgelig ligge tæt, mens punkt C skal ligge længere væk fra dem begge.

Hvis vi betragter gennemsnitstallene i Tabel 45, ser vi endvidere, at de 6 pastorater i gennemsnit har givet samme vurdering af egenskaberne B og C, nemlig 2,7, og gennemsnittet for A er med 2,8 også ganske tæt på.

Det fortæller os for det første, at *det kort, der fremkommer ved hjælp af MDS ikke siger noget som helst om, hvor højt de enkelte egenskaber er blevet vurderet. Kortet fortæller derimod hvor ens de enkelte pastorater har vurderet egenskaberne:* Når punkterne A og B ligger tæt, betyder det, at de enkelte pastorater enten har givet en lav værdi på dem begge (jf. pastorat nr. 1 i Tabel 45) eller også har givet en høj værdi på dem begge (jf. pastorat nr. 4). På den måde fortæller MDS noget om strukturen i de enkelte pastoraters svar.

For det andet viser tabellen, at gennemsnitsberegninger og MDS trækker forskellige aspekter ved datamaterialet frem: Gennemsnitsberegningerne vil fremdrage, at det – her – fiktive gennemsnitspastorat giver samme vurdering af B og C, mens MDS-analysen vil vise, at de enkelte pastorater vurderer disse egenskaber meget *forskellige*.